

TELEMARKSFORSKING

Rapport 890

«Akustikken kunne vært bedre, men huset er iallfall tilgjengelig»

KARTLEGGING OG ANALYSE AV ARENAER FOR DET FRIVILLIGE KULTUR-
LIVET

KRISTINE PERSDATTER MILAND

Tittel: «Akustikken kunne vært bedre, men huset er iallfall tilgjengelig»

Undertittel: Kartlegging og analyse av arenaer for det frivillige kulturlivet

Rapport nr.: 890

Forfatter(e): Kristine Persdatter Miland

Dato: 03.09.2024

ISBN: 978-82-336-0751-7

ISSN: 2703-7894

Prosjekt: 20221150 Kulturromstatistikk

Prosjektleder: Kristine Persdatter Miland

Oppdragsgiver: Kulturalliansen

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf.: +47 35061500

Forord

I denne rapporten har Telemarksforskning analysert resultatene av Kulturalliansens kartlegging av lokaler for det frivillige kulturlivet. Hovedformålet med både kartleggingen og denne rapporten er å frembringe kunnskap om lokaler som brukes til kulturformål – hvem som eier dem, hvem som bruker dem, og hvorvidt de er egnet til den bruken de har.

I forbindelse med prosjektet har vi gjennomgått databasen kartleggingen er samlet i, og vist frem deskriptiv statistikk for å gi et situasjonsbilde av forholdene i kulturlokalene i norske kommuner. Vi har også gått gjennom brukernes egne kvalitative svar, i tillegg til at vi har intervjuet kartleggere som har hatt oversikt over flere kommuner. Vi vil i den anledning takke informantene som har stilt opp til intervju.

Vi vil takke vår oppdragsgiver, Kulturalliansen, for godt samarbeid om prosjektet. Kulturalliansens ansatte, Marianne Ween, Åse Eline Nilsen og Marie Hustad har fungert som fagpersoner som har tilført kunnskap både under møter og i kommentarer i rapporten, men også i et eget kapittel.

Bø, 3. september 2024

Kristine Persdatter Miland

Prosjektleder

Innhold

Forord.....	3
Sammendrag	6
1. Innledning	7
2. Metode.....	9
2.1 Databasen	9
2.2 Analyse	10
2.3 Representativitet	11
3. Utfordringer for kulturarenaer ut fra eierskap, alder og hovedformål for arenaene – innsikt fra Kulturalliansen	14
3.1 Eiere.....	15
3.2 Universell utforming.....	17
3.3 Finansiering – spiller tilskuddsordningene på lag?	17
3.4 Mangel på gode kriterier – hva er en god kulturarena?	18
4. Husene og rommene	21
4.1 Husene	21
4.2 Rommene.....	25
4.2.1 Forhold for musikken.....	27
4.2.2 Universell utforming	30
5. Brukerne	33
5.1 Brukertilfredshet.....	39
5.1.1 Tilgang til lokalet	39
5.1.2 Lydforhold/akustikk.....	40
5.1.3 Ventilasjon/varme.....	44

5.1.4	Lysforholdene i rommet.....	45
5.1.5	Lagerforhold.....	46
5.1.6	Videre analyse av brukertilfredshet.....	47
5.2	Kommentarer fra kartleggere	55
6.	Oppsummering	59
7.	Litteratur.....	61

Sammendrag

Denne rapporten bygger på en omfattende kartlegging som ble gjennomført for å få en bedre forståelse av hvilke lokaler som brukes av kulturfrivilligheten, og videre hvor egnet disse lokalene er for deres aktiviteter. Kartleggingen dekker til sammen 1442 brukere, fordelt på 1048 rom i 771 bygg i 63 kommuner.

Resultatene viser at kulturfrivilligheten i stor grad benytter samfunnshus, kirker og skoler som sine hovedlokaler. Disse bygningene er ofte eldre, mange fra 1950-tallet, noe som betyr at de ofte har behov for vedlikehold. Det er kommunene som eier de fleste av disse lokalene, og derfor er det også deres ansvar å sørge for nødvendig oppgradering. Imidlertid eies 27 % av lokalene av lag og foreninger som ofte har begrensede ressurser til å håndtere vedlikeholdet.

Når det gjelder bruken av rommene, ser vi at de fleste rom brukes av mindre grupper, typisk med under 40 deltagere, og omtrent halvparten av rommene har lagringsmuligheter. Lagring er spesielt viktig for kulturuttrykk som krever store instrumenter eller kulisser. Størrelsen på rommene er også en viktig faktor, og kartleggingen avdekket at mange korps øver i lokaler som er for små i forhold til norsk standard for akustikk. Over 40 % av korene øver også i lokaler som ikke er optimalt tilpasset størrelsen på gruppene. Som beskrevet i rapporten er det noen forbehold knyttet til disse tallene.

Rapporten bemerker at selv om kartleggingen viser flere bekymringsverdige forhold, er brukerne selv godt fornøyde med lokalene de bruker. Dette bildet blir nyansert noe når vi går gjennom tekstsvarene og får andre perspektiver fra intervjuer med noen av de som har kartlagt lokalene.

Til slutt peker rapporten på behovet for økt bevissthet og kunnskap om kulturlokaler, samt utvikling av selve kartleggingen.

1. Innledning

Den norske kulturpolitikken har anerkjent at kulturproduksjon og kulturformidling er avhengig av spesielle arenaer, bygg og institusjoner. En viktig del av kulturens infrastruktur er de fysiske omgivelsene kulturen skapes eller formidles innenfor. Kravet til lokaler utvikles i takt med økt spesialisering og profesjonalisering av sektoren, samtidig som frivillig kulturarbeid har egne behov for kulturlokaler. Kulturpolitikken handler blant annet om å sørge for at tilgangen til kultur er jevnt fordelt geografisk, slik at folks bosted ikke skal være til hinder for verken opplevelse av kultur eller deltagelse i kultur.

Fokuset på kulturens arenaer er synlig i kulturpolitiske dokumenter, som i kulturmeldingen fra 2018, [Meld. St. 8 \(2018–2019\)](#), og i barne- og ungdomskulturmeldingen [Meld. St. 18 \(2020–2021\)](#), som bl.a. understreker at kulturlivet skal fremme møtet mellom mennesker ved å utvikle og forsterke kulturarenaene som inkluderingsarenaer der solide fellesskap blir bygd.

Hva vet vi så om bruken av, og behovet for kulturarenaer? I en kvantitativ undersøkelse av kommunal kultursektor fra 2022, svarte de fleste kultursjefene at de opplever at det i noen eller stor grad finnes tilstrekkelig tilgang på egnede lokaler for både det frivillige kulturlivet (83 %), kultur for barn og unge (79 %) og det profesjonelle kulturlivet (65 %) ([Miland og Kleppe, 2022](#)). I en kvalitativ studie Telemarksforskning har gjennomført av kulturlokaler i et utvalg kommuner fremstår det imidlertid *ikke* som det er like god dekning for kulturlokaler. Denne studien viser at det er stor variasjon i egnetheten for kultur i ulike typer lokaler, og at det er utfordringer knyttet til geografisk og prismessig tilgjengelighet ([Miland, 2022](#)). Flere av kultursjefene i som ble intervjuet i studien sier det er vanskelig å konkurrere med idretten og andre kommunale områder om midler til bygging eller oppgradering av kulturarenaer. Flere av informantene opplever at søknadsarbeid til statlige ordninger er for tid- og ressurskrevende, både ved at det er vanskelig å orientere seg i virkemiddelapparatet og at de mangler ansattressurser til å gjøre dette arbeidet. Samtidig er det stor variasjon i hva informantene oppgir som det det er størst behov for når det kommer til midler til kulturarenaer. Noen trenger penger til nytt lydanlegg, mens andre ønsker en storsatsing på det profesjonelle kunstmiljøet i kommunen.

Mange vil mene at en forutsetning for at kulturlokalene skal dekke de behovene som finnes, er at man har god oversikt over lokalene som brukes og hvem de brukes av. Selv om mange kommuner har god oversikt over sine kulturlokaler, så har det vært ønske om en uttømmende og landsomfattende kartlegging. Kulturalliansen¹ har derfor, i samarbeid med Norsk musikkråd og Kulturrom, tatt initiativ til å gjennomføre dette. Kulturalliansens kartlegging omfatter lokaler som brukes av kulturfrivilligheten i en kommune.

¹ Kulturalliansen er en sammenslutning for frivillige kulturorganisasjoner, som ønsker å styrke det frivillige, organiserte kulturlivets posisjon og rammevilkår i samfunnet. Kulturalliansen har i dag 35 medlemsorganisasjoner som engasjerer seg innen musikk, sang, korps, dans, teater, revy, kulturarv, læring, gaming og laiving.

Målet med kartleggingen er å gi kommunen et grunnlag for å lage en plan for sine kulturarenaer, og et utgangspunkt for dialog med frivilligheten om tilstand og behov.

Kartleggingen har resultert i en database som gir oversikt over rom, lokaler, arenaer og hus som brukes i kultursammenheng, både til øvelse, undervisning, produksjon, forestillinger og framvisning. Kartleggingen fanger ikke bare opp grunnleggende opplysninger om selve lokalet, men også om brukernes egne oppfatninger av lys- og lydforhold, lager, ventilasjon og tilgjengelighet. Brukerne har i tillegg mulighet til å beskrive hva de er spesielt fornøyde eller misfornøyde med i tekstsvar. Hele databasen ligger tilgjengelig på nettsiden database.musikklokaler.no/kultur.

Det er på oppdrag fra Kulturalliansen at Telemarksforskning nå har analysert informasjonen fra databasen. Formålet med prosjektet var først og fremst å deskriptivt vise frem statistikken som er samlet i databasen for å best mulig beskrive kulturfrivillighetens vilkår i norske kommuner, når det gjelder lokaler. Siden Kulturalliansen har kulturfrivillighetens rammevilkår som mandat for sin organisasjon, har kulturfrivilligheten naturligvis også vært fokus i kartleggingen. Lokalene som er undersøkt brukes selvfølgelig av mange profesjonelle også, uten at dette har blitt nærmere undersøkt i denne rapporten.

I analysen var det noen temaer som pekte seg ut som mer relevante enn andre. Det har vært et spesielt søkelys på egnethet. Som vi senere skal beskrive, kan det være vanskelig å få tydelige og målbare indikasjoner på hvorvidt et lokale er egnet eller ikke til ulik bruk. Det området av kulturfrivilligheten som har kommet lengst når det gjelder dette, er musikken.

I denne rapporten presenterer vi hovedfunn fra kartleggingen med bakgrunn i de innsamlede dataene. Aller først skal vi gjøre rede for hva som kreves av kulturlokaler for at de skal være egnede for ulike typer kulturuttrykk. Kulturalliansen, som altså er oppdragsgiver for dette prosjektet, utbroderer dette i et eget kapittel. Etter dette beskriver vi deskriptivt utvalgte tall fra databasen. Her har vi valgt å presentere det stedlige først, nemlig de fysiske lokalene som brukes til kultur, dvs. husene og rommene. Siden viser vi hva brukerne selv mener om lokalene de bruker. For å få et mer overordnet perspektiv på lokalene har vi inkludert et underkapittel basert på intervjuer med personer som har kartlagt mange av lokalene. Til slutt oppsummerer vi rapporten.

Selv om kartleggingen er unik i den forstand at den gir inngående kunnskap om kulturlokaler, har også analysene avdekket noen svakheter ved kartleggingen og databasen. Dette er kommentert spesielt i metoddelen, men også underveis i rapporten.

2. Metode

I dette kapittelet redegjør vi for hvordan kartleggingen er gjennomført, hvordan informasjonen er samlet inn, analysert, og diskuterer hvorvidt resultatene kan regnes som representative for et større utvalg.

Først vil vi forklare nærmere om selve kartleggingen av kulturlokaler. Det er Kulturalliansen som har det overordnede ansvaret for kartleggingen. Dette innebærer at de har utarbeidet spørsmålene, eier databasen som samler all informasjon, og produserer rapportene for de kartlagte kommunene. Kartleggingen har foregått per kommune, enten ved at kommunen selv har tatt kontakt med Kulturalliansen, eller ved at noen i foreningslivet har gjort det, f.eks. noen i et lokalt musikk- eller kulturråd, eller så har det regionale musikk- eller kulturrådet tatt initiativ til å kartlegge kommunen.

Selve kartleggingen er i størst grad foretatt av en *kartlegger*. En kartlegger betyr i denne sammenheng en lokal/regional aktør som har hentet inn data fra et avgrenset område. Kartleggerne er gjerne en representant fra det regionale eller lokale musikk-/eller kulturrådet, men det kan også være andre aktører, som ansatte i kulturadministrasjonen i kommunen eller en representant for et lokalt lag/forening. Kartleggeren har som oftest gjort målingene av f.eks. størrelse og vurdering av klang selv, mens det i utgangspunktet er brukerne som har i meldt ifra til kartleggerne om antall deltagere per aktivitet, tilfredshet, mengde aktivitet osv. Ifølge Kulturalliansen oppgir kartleggerne seg selv som kilde til svarene i 30 % av tilfellene.

2.1 Databasen

Dataene fra kartleggingen er samlet i en database som inneholder 1442 unike observasjoner av kulturaktiviteter i rom, etter vi har ekskludert testoppføringer og duplikater. Det høye antallet observasjoner, sammen med vissheten om at det er ganske mange ulike personer som har bidratt med informasjon, skaper noen utfordringer. Blant annet finnes det spørsmål som i en viss grad legger opp til tolkning, f.eks. er det spurt om antall deltagere i aktiviteten som blir kartlagt, men ikke spesifisert om det er antall deltagere per uke eller per måned eller årlig, noe som gjør at man potensielt kan få ganske mange ulike tolkninger av samme spørsmål, og svarene kan derfor noen ganger være vanskelig å sammenligne. Vi har forsøkt å løse dette ved å gå gjennom svarene manuelt på de spørsmålene dette har vært relevant, men vi har forsøkt å unnlate å endre eller ekskludere data siden vi ikke kan vite sikkert om oppføringen er feil. Noen eksempler er tydelige; det var registrert takhøyde på 0,7 meter i et større konsertlokale i Oslo. I dette tilfellet satte vi derfor verdien til «ukjent» slik at den ikke skulle bli medregnet når vi gjorde analysene våre. Vi har også endret data der det har vært nødvendig, men igjen, i så liten grad som mulig. Et eksempel kan være der

kartleggeren og/eller brukeren har gitt et spenn, f.eks. at rommet blir brukt 60-70 ganger i året, der har vi endret til gjennomsnittet av 60 og 70, nemlig 65. Stort sett har vi forutsatt at den gitte variabelen har blitt registrert på riktig måte, siden vi ikke har tilgang på mer informasjon, og det er ikke hensiktsmessig å etterse jobben kartleggerne har gjort, med tanke på tid og ressurser i dette avgrensede prosjektet. Det er likevel viktig å være klar over usikkerhetene i datamaterialet. Dette er nærmere beskrevet der det gjelder i resten av rapporten.

Vi har til nå nevnt noen få av faktorene som er kartlagt i Kulturalliansens database. Her² kan man finne lenke til komplett oversikt over spørsmålene brukerne og kartleggerne har hatt anledning til å svare på.

Som nevnt tidligere i kapitlet, ble vi gjennom datahåndteringen oppmerksom på noen dobbeltoppføringer, men vi har ikke systematisk gått gjennom hele databasen for å kontrollere dette. I databasen er alle hus oppført med et unik ID-nummer. Hvert hus kan så inneholde flere rom, som også har sin unike rom-ID. Eksempelvis består «Akset kultur- og skolesamfunn» på Inderøy i Trøndelag av seks ulike rom: En kafé, en black box og fire ulike saler. Et metodisk grep vi gjorde, var å anta at det unike ID-nummeret er påført riktig, siden det ville ta for lang tid gå gjennom hele databasen for å finne eventuelle dobbeltoppføringer, eller feil påføring av ID-nummer. Dvs. at vi antar at antallet unike ID-nummer for rom er lik det totale antallet rom som er kartlagt.

Som vi vil komme tilbake til i kapittel 5.2, identifiserte vi et behov for å samle tilleggsinformasjon utover statistikk fra databasen. For å oppklare uklårheter, for eksempel knyttet til ulike kartleggeres registreringspraksiser eller for å få muntlige forklaringer på noen av tallene, har vi intervjuet noe av kartleggerne. Intervjuene ville også kunne gi et mer overordnet perspektiv på rommene som er kartlagt og hvordan forholdene er for de som bruker dem. Kartleggerne vi intervjuet ble foreslått av oppdragsgiver. Vi kontaktet fire kartleggere, men fikk bare kontakt med tre av dem. Kartleggerne var representanter for regionale kulturråd på Øst- og Vestlandet.

2.2 Analyse

Vi tok tidlig et grep for å skille mellom analysene på husnivå, romnivå og brukernivå. Det var blant annet fordi noe av informasjonen gjaldt flere av brukerne fordi alle brukte samme rom. For å illustrere, hvis et kor øver i samme rom som et korps, blir det feil å regne det som to ulike rom når vi skulle analysere dataene. På samme måte er det noen faktorer som alle rom i et hus har til felles. Dermed viser vi informasjonen som er relevant på *husnivå* for seg, f.eks. byggeår, og *romnivå*, f.eks. størrelse i forhold til deltakerantall og *brukernivå*, f.eks. brukererfaringer som er unike for hver bruker. For å gjennomføre analysen

² <https://static1.squarespace.com/static/5615038de4b0a283deee9de2/t/641c3a8a68f33e1d571901eb/1679571595287/Kartleggings-skjema%28alle%29+oppdatert+mars+2023.pdf>

akkumulerte vi informasjonen fra datasettet som bestod av alle oppføringene inn i to nye datasett, der ett datasett inneholdt informasjon på rom-nivå og et annet inneholdt data på husnivå. Vi sorterte datasettet slik at raden med mest informasjon, dvs. svar på flest spørsmål, var den som ble gjeldende i det nye datasettet. Vi satt da igjen med ett datasett som inneholdt informasjon om i alt 1048 rom, og et annet datasett som inneholdt informasjon om i alt 771 hus, i tillegg til originaldatasettet som inneholdt informasjon om 1442 brukere.

All informasjonen fra databasen er bearbeidet i Microsoft Excel. Vi har brukt pivottabeller for å lage tabeller og figurer som har vært relevant i analysen. Pivottabeller er tabeller over grupperte verdier som aggregerer dataene fra en større database, som igjen er grunnlaget for figurene som presenteres. I denne rapporten har vi stort sett brukt frekvenstabeller som ganske enkelt viser tilstedeværelsen av en faktor som andel av totale observasjoner. Spesielt i kapittel 5 har det vært relevant å lage krysstabeller for å få frem forskjellene mellom kulturuttrykkene og/eller styrken på lyden som blir utøvd. Årsakene og metodene for dette er nærmere beskrevet i kapittel 5.

2.3 Representativitet

Kartleggingen har foregått over flere år. De første åtte kommunene var ferdig kartlagt i 2020, og de siste som inngår i tallgrunnlaget var ferdig før mai 2024. Kartleggingene er altså gjort på ulike tidspunkt. Dermed viser kartleggingen egentlig mange ulike øyeblikksbilder som ikke nødvendigvis er sanne i dag. Det kan f.eks. være bygg som har blitt revet i ettertid av kartleggingen. Også aktiviteten kan ha endret seg, kanskje et korps har blitt lagt ned, eller et kor har fått halvert medlemmene sine. Eventuelt kanskje det motsatte har skjedd. Dermed vil ikke denne kartleggingen være representativ til enhver tid, spesielt ikke på mikronivå. På aggregert nivå, slik som i denne rapporten, når vi ser alle dataene under ett, vil vi likevel argumentere for at tallene er så ferske at de må sies å være representative og samlet sett gi et adekvat bilde av hvordan det typisk vil være.

Tallgrunnlaget har også geografisk spredning. Da vi gjorde vårt data-uttrekk, inngikk det i alt informasjon om 63 kommuner, i tillegg til tre bydeler i Oslo. Kommunene fordeles mellom fylkene slik:

Fylker	Antall kartlagte kommuner	Antall kommuner i fylket	Prosentvis andel kartlagt
Innlandet	24	46	52 %
Trøndelag	14	38	37 %
Buskerud	5	18	28 %
Rogaland	4	23	17 %
Vestfold	1	6	17 %
Akershus	3	21	14 %
Vestland	5	43	12 %
Møre og Romsdal	3	26	12 %
Troms	2	21	10 %
Telemark	1	17	6 %
Nordland	1	41	2 %
Agder	0	25	0 %
Finnmark	0	18	0 %
Østfold	0	12	0 %

Tabell 1. Antall kartlagte kommuner per fylke, antall kommuner totalt i fylket og i prosentvis andel kartlagte kommuner av totalt antall kommuner i fylket.

Som vi ser er alle fylker bortsett fra Agder, Finnmark og Østfold representert i tallgrunnlaget. Flest kartlagte kommuner finner vi i Innlandet, Trøndelag og Buskerud. Her er over 30 % av kommunene i fylket kartlagt. Det er forholdsvis lav dekning av kartlagte kommuner i de tre nordligste fylkene. Dermed er kanskje materialet ikke like representativt for disse. Det er vanskelig å finne hypoteser om hvordan lokalene i Nord-Norge vil være systematisk ulikt lokalene i resten av landet, bortsett fra at kanskje temperaturen i

vinterhalvåret vil være annerledes. Vi har ikke tatt hensyn til dette i våre analyser. I sum kan vi si at data-materialet i størst grad er representativt for Østlandet.

Det kan også være skjevheter i datasettet med tanke på hva slags kulturuttrykk som er blitt kartlagt. Vi skal senere se at det i størst grad er musikere, særlig korps og kor, som er representert i datamaterialet. Det betyr ikke at dette nødvendigvis er representativt for kulturfrivilligheten i Norge. Blant annet vet vi at det er flere medlemmer i historielag enn i kor³. Det kan være ulike grunner til at det er lokaler som brukes av musikere som i størst grad er kartlagt. Noe av grunnen kan være at det er musikklokaler som har de mest tydelige kriteriene for hva som er egnede lokaler og ikke. Det kan også skyldes at det i stor grad er lokale og regionale *musiker*råd som har initiert og gjennomført kartleggingen og at det dermed blir ekstra fokus på musikk. En annen hypotese kan være at andre deler av kulturfrivilligheten har behov for helt andre lokaler enn det vi først og fremst tenker på som kulturlokaler. De trenger kanskje bare et møterom for å holde medlemsmøte, og slike typer lokaler har i relativt liten grad blitt registrert i denne kartleggingen. Det peker likevel på et potensielt viktig poeng – at det er mulig at resten av kulturfrivilligheten blir oversett når man skal skaffe seg oversikt over kulturlivet i kommunen. Vi skal likevel ikke dvele for mye ved dette i denne rapporten, hvis hovedformål er å vise hva som er blitt kartlagt.

Til sist vil vi nevnte at utvalget i undersøkelsen antakeligvis er preget av *selvseleksjon*, det vil si at kommunene selv ofte har tatt initiativ til å bli kartlagt, eller på annet vis godtatt kartleggingen. Dette kan ha konsekvensen at vi får et annet resultat enn hvis vi hadde gjort samme kartlegging av 63 *tilfeldig* valgte kommuner. Et selvselektert utvalg *kan* medføre at kommunene som er kartlagt i større grad er opptatt av lokaler til kulturfrivilligheten enn andre kommuner. Det kan igjen innebære at husene er bedre egnet, eller i større grad gjort tilgjengelig for kulturfrivilligheten enn i andre kommuner. Man kan også tenke seg at kommunene som har bidratt med egenandel for å gjennomføre kartleggingen har bedre økonomi, og dermed teoretisk sett kan ha bedre, og/eller nyere lokaler, og at analysen dermed vil gi et mer positivt bilde av situasjonen enn den som er representativ for alle landets 357 kommuner.

Likevel vil vi argumentere for at materialet er så stort og bredt at kartleggingen gir det mest dekkende bildet på den totale situasjonen som er tilgjengelig per i dag, og dermed har stor analytisk verdi. Med stort mener vi at det er et mange hus og rom som er kartlagt, og med bredde mener vi at det er tilstrekkelig variasjon mellom de utvalgte kommunene, både med tanke på geografi og befolkningsstørrelse. Som vi har nevnt hittil i metodekapitlet er det likevel mange grunner til å utvise forsiktighet ved tolkning av tallene.

³ <https://kulturindeks.no/rapport/11/3/12>

3. Utfordringer for kulturarenaer ut fra eierskap, alder og hovedformål for arenaene – innsikt fra Kulturalliansen

Dette kapitlet er skrevet av ansatte i Kulturalliansen, som fagpersoner på kulturlokaler. Teksten reflekterer erfaringene Kulturalliansen har gjort seg gjennom mange års arbeid for å styrke det frivillige, organiserte kulturlivets posisjon og rammevilkår i samfunnet.

Kulturfrivillighetens arenaer er i all hovedsak arenaer som er bygget for et annet formål. Av arenaene som i dag brukes er 22% skoler, 21% vel- og grendehus og 13% kirkebygg. Kulturaktiviteter er antakeligvis i svært varierende grad tatt med i planen når byggene er planlagt og utformet.

Både grendehus og kirkebygg er betydelig eldre enn gjennomsnittsalderen på for eksempel idrettsanlegg. Gjennomsnittsbyggeår for fleridrettshaller i anleggsregistret⁴ er 1998, mens kulturlokalene i Kulturalliansen (heretter i kapitlet KA) sin kartlegging er betydelig eldre. Balansen mellom kulturminnevern og brukervennlighet kan spesielt være en utfordring i forvaltningen av kirkebygg. Ifølge Hovedorganisasjonen KA (Kirkens arbeidsgiverorganisasjon) står det om endringer i kirkebygg: «Endringer skal alltid godkjennes av biskopen, og dersom bygget er vernet har også Riksantikvaren en rolle i prosessen»⁵. For eksempel kan inngangspartier være fredet, noe som gjør det utfordrende for rullestolbrukere.

Offentlige tilgjengelige bygg har regler for å oppfylle krav om sikkerhet, miljø og tilgjengelighet. Offentlige bygg har ulike ordninger og tilskudd for å oppfylle disse, mens byggene som eies av organisasjoner (inkludert kirkene) ikke har tilskuddsordninger for krav som ble innført etter at de ble bygget. Det betyr at vedlikehold, modernisering og tilpasning gir noen utfordringer. KAs kartlegging har reist nye spørsmål, om hva som er potensialet i ulike bygninger og hva som skal til for å gjøre dem egnet for ulike kulturaktiviteter. I dette kapitlet vil vi gjøre rede for noen av disse.

I KAs kartlegging foregår mange av kulturaktivitetene i grendehus, vel- og samfunnshus eid av frivillige lag og organisasjoner. Disse har begrensede ressurser og økonomi til vedlikehold og utbedring. I KAs kartlegging ser vi et vedlikeholdsetterslep. Det er snakk om utbedring av tak, toaletter som ikke fungerer, oppvarming på vinterstid, ventilasjon osv. Vi har ellers lite informasjon om hvilke muligheter som ligger uutnyttet i disse byggene, eller om hvor mye som skal til for å gjøre dem godt egnet til for eksempel korøvelser, dans og teater.

⁴ <https://www.anleggsregisteret.no/>

⁵ <https://www.ka.no/kirkebygget/endringer-kirkebygg>

3.1 Eiere

Trossamfunn som eiere

Den norske kirke og andre trossamfunn eier kirkebygg, forsamlingshus og bedehus over hele landet. Kirkebygg er eid av soknene, men det økonomiske ansvaret for bygging, drift og vedlikehold av kirker ligger hos kommunen. Kirkebyggene har ofte vært det eneste huset i små bygder som er konstruert for å samle mange folk. Det er naturlig at også kulturaktiviteter foregår her, og vi ser at for eksempel 50 % av alle kor-konserter i kartleggingen arrangeres i trossamfunnenes hus. Mange av husene er bygget for at stemmer skal bære og med akustikk som passer for orgel, men overraskende mange har ikke akustikk som passer for korsang, selv om allsang er en del av de aller fleste gudstjenester. Kirkene har fått sitt eget fond, der avkastningen skal brukes til å utbedre kirker som har kulturhistorisk verdi. Det ligger ikke i fondets regler at kirker generelt bør utbedres med tanke på den omfattende kulturaktiviteten som foregår der. Trossamfunnene selv har også ulik oppfatning av hvor viktig det er å legge til rette for kulturaktiviteter. Kirkerådet har ansatt kulturkonsulenter i alle bispedømmer, men disse har som sin fremste oppgave å legge til rette for kulturaktiviteter, ikke å kartlegge behov for, eller gjennomføre forbedring av, kirkerommene slik at de skal bli bedre egnet for aktivitetene.

Frivillige organisasjoner som eiere

26% av lokalene kartlagt i prosjektet eies av frivillige organisasjoner. Av disse eies 5% av Den norske kirke og andre trossamfunn, 21% av organisasjoner med kulturaktivitet og eller levende lokalsamfunn som ett eller eneste formål⁶. 24% av norske velforeninger eier hus for møtevirksomhet og andre fellesaktiviteter. Selv om organisasjonene kan ha ulike størrelser og historikk, møter de felles utfordringer med vedlikehold, oppgradering og fornyelse. KAs erfaringer hittil i arbeidet med kulturlokaler indikerer at lokallagene som eier byggene ikke alltid har ekspertise i å bevare og utvikle bygninger. De har ofte svært liten økonomi, driften har heller ikke vært rettet inn mot inntjening, og gir dermed ikke de beste muligheter til å spare opp midler eller betale tilbake eventuelle lån. Utbedring skjer ofte – som lagenes ordinære aktiviteter – på dugnad med den kompetansen laget har tilgjengelig blant sine medlemmer.

Prosjektet «Huset i Bygda» (heretter referert til som HiB) i Noregs Ungdomslag kartlegger tilstanden til organisasjonseide hus, og har registrert 5444 hus i sin database per 1.04.2024. HiB har tidligere estimert at det finnes omtrent 5 500 organisasjonseide kulturhus i Norge⁷. På spørsmål fra KA i forbindelse med denne rapporten, forteller HiB per e-post at de har estimert vedlikeholdsetterslep på minst 2,3 milliarder kroner på organisasjonseide kulturhus, basert på statistikk fra deres tilskuddsordning. HiB informerer om at de har mottatt søknader om 541 prosjekter med samlet søknadssum på 60,2 millioner kroner, mens den

⁶ Tallene referer til kartlagte hus pr 20.8.2024, som er noe fler enn da Telemarksforskning fikk sitt grunnlagsmateriale 16.4.2024.

⁷ <https://storymaps.arcgis.com/stories/e51e1e25cb894d37a2200ada1bcfd3fe>

anslåtte kostnadsrammen i samme periode har vært på 171,7 millioner kroner. Hittil har HiB gitt 10,3 millioner i støtte til 175 av prosjektene som til sammen har hatt en kostnadsramme på 44 millioner kroner.

HiB bidrar også med støtte og informasjon til de som eier de organisasjonseide husene, f.eks. gjennom å informere om tilskuddsordninger, og gjøre budsjettmaler tilgjengelige. Dette gjøres for å gjøre arbeidet med drift og vedlikehold av husene enklere, siden husene ofte er drevet av organisasjoner der det kun er frivillige som jobber. De frivillige har ikke nødvendigvis nok kjennskap til støtteordninger, eller tid og ressurser nok til å skrive søknader.

Kommuner og fylkeskommuner som eiere

I tillegg til organisasjonseide hus, er det ofte kommunen eller fylket som eier lokalene der kulturfrivilligheten holder til. Dette er skoler, barnehager, eldresenter, og i overraskende liten grad: Kulturhus (14%). Kirkebygg er eid av soknene, men det er, som tidligere nevnt, viktig å huske på at det økonomiske ansvaret for bygging, drift og vedlikehold av kirker ligger hos kommunen.

Mange kommuner eier kulturhus, og ifølge KAs erfaringer kan det se ut som kommunene i varierende legges til rette for frivillig kulturaktivitet i disse. Redusert leiepris for kulturfrivilligheten, og tilrettelegging for bruk fra kommunens side, virker positivt for det frivillige kulturlivet. KA har erfart at drift og vedlikehold av større kulturhus kan gjøre at behovene til andre hus i lokalmiljøene ikke prioriteres i kommunens budsjett.

Kommunene eier også barne- og ungdomsskolene. Som vi skal se senere, foregår mye av den kartlagte aktiviteten i skolene. Det kan gi mange fordeler. Lokalene er allerede kjent for elever og foresatte, og aktiviteten er forbundet med trygge arenaer. I et skolebygg vil alltid parallellbruk, sambruk og flerbruk være et gjennomgående tema. For at kulturfrivilligheten skal bruke skolelokaler, må det for det første gjøres tilgjengelig, f.eks. gjennom avtaler eller bookingsystemer, og rommene må ha tilstrekkelig takhøyde og volum⁸. I Viken fylkeskommunes veileder «Skolen som kulturarena» står videre det at aulaen kan være det mest sentrale rommet for skolens funksjon som lokal kulturarena – sammen med tilhørende lagerrom. Hovedformålet med rommet sett fra skolens side er å være samlingssal, samt kunne gjennomføre kulturelle forestillinger og aktiviteter som krever stor plass. For kulturlivet er det da helt sentralt at rommet for eksempel ikke er en del av skolens inngangsparti, eller på annen måte fungerer som gjennomgang fra en del av skolen til en annen, fordi det da vil bli mye bakgrunnsstøy.

Også fylkeskommunalt eide skolebygg kan brukes av kulturfrivilligheten ifølge veilederen fra Viken fylkeskommune. I dagens veiledere for skolebygg i fylkeskommunene anbefales det at man har kontakt med

⁸ Jamfør veilederen «Skolen som kulturarena» fra Viken fylkeskommune. <https://www.kulturlokaler.no/wp-content/uploads/2024/01/Veileder-Skolen-som-kulturarena-Viken-fk-231204-Universelt-utformet.pdf>

fagfolk og brukere når nye skoler bygges. I eldre skoler er det svært varierende hvor egnet lokalene er, selv om kor, korps, teatergrupper, band og husflidslag ofte er brukere.

3.2 Universell utforming

Kartleggingen viser at kulturaktivitetene foregår i bygg med svært ulik alder. Offentlig eide bygg, som skoler, eldresentre og kulturhus, er vesentlig nyere enn bygg som eies av frivillige organisasjoner, inkludert kirker. Dette kan bety at de ikke oppfyller nyere krav om sikkerhet, tilgjengelighet og energieffektivitet. Alderen på byggene, i tillegg til vanskelig økonomi og uoversiktlig tilskuddsordninger, kan være noen av årsakene til at de eldre byggene også har dårlig universell utforming. Dette finner vi i flere hus i KAs kartlegging, f.eks. mangel på trinnfri adgang, mangel på utstyr for tilrettelegging for personer med høreapparat, og/eller lokaler uten heis eller annen tilrettelegging for rullestolbrukere.

Universell utforming er lovfestet i § 17 i lov om likestilling og forbud mot diskriminering, og er definert som «Med universell utforming menes utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene, inkludert informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), slik at virksomhetens alminnelige funksjoner kan benyttes av flest mulig, uavhengig av funksjonsnedsettelse».

Staten innfører regler om universell utforming, energiøkonomi og sikkerhet for alle offentlig tilgjengelige bygg i Norge innen 2030. Kravene gjelder uansett eierskap og økonomi, men innføres uten at man har oversikt over hva det vil kreves av ressurser for å oppfylle dem. Når det gjelder oppføring av nye bygg, vil kravene ikke alltid fordyre byggingen. Ny teknologi og kunnskap om energitap og tilgjengelighet tas med når bygget tegnes og bruk planlegges. Men for eldre bygg kan kravene medføre betydelige utgifter. I dag finnes ingen gode tilskuddsordninger for slike utbedringer, og det er stor forvirring om hvilke tilskudd som faktisk kan benyttes til universell utforming. De to store tilskuddsordningene fra spillemidler til kultur, Kulturrom og Desentraliserte Tilskudd til Kulturbygg, har ulike tolkninger. Kulturrom kan ikke gi tilskudd til universell utforming, mens den desentraliserte ordningen forutsetter at bygningen blir universelt utformet for å tildele midler. Slike hindringer er med på å gjøre planlegging og gjennomføring av utbedringer unødig komplisert.

3.3 Finansiering – spiller tilskuddsordningene på lag?

Tilskudd til å utbedre og oppgradere kulturlokaler og -bygg finnes, men har en rekke føringer. Tilskuddsordningen Kulturrom finansierer et stort antall mindre utbedringer hvert år, og har også tilskudd til å undersøke hvilke utbedringer som vil gjøre rommene bedre egnet for ulike kulturuttrykk. De har derimot ikke mandat til å gi tilskudd til bygningsmessige endringer.

Desentralisert tilskudd til kulturbygg, som forvaltes av fylkeskommunene, har spesifikke krav og en rekke avgrensinger for sine tildelinger. Blant annet kreves det at bygget etter utbedring skal oppfylle krav om universell utforming, noe som gjør at planer om mindre bygningsmessige utbedringer kan bli mer omfattende og dyrere (se ovenfor). I tillegg søkes det til ordningen gjennom hver enkelt kommune. Hver kommune bestemmer så en prioritert rekkefølge før søknadene oversendes til fylkeskommunen som beslutter om tilskudd. Dette medfører at endelig tildeling ikke så lett kan vurderes i forhold til helhetlige planer for kulturaktivitet og kulturarenaer. Fylkeskommunene har svært ulik praksis, der noen aktivt prioriterer grendehus, andre kommunale nybygg – og enkelte tildeler ikke til lokale bygg i det hele tatt.

Tilskuddsordningen ARENA under Kulturdirektoratet gir tilskudd til scener som brukes av profesjonelle scenekunstnere, men tolker mandatet vidt, og har delt ut midler til alle kategorier eiere og mange ulike bygninger, bortsett fra skoler.

Muligheten til å søke om tilskudd til utbedringer er avgjørende både for om husene og rommene kan bli bedre egnet for kulturuttrykk, men også for om de kan oppfylle krav om universell utforming, energiøkonomi og sikkerhet. I KAs arbeid med kulturlokaler har vi sett at spesielt organisasjonseide hus har en spinkel økonomi som sjelden har rom for store utbedringsprosjektet. Dagens tilskuddsordninger er langt fra å dekke behovene, noe som kan føre til at byggene som brukes til kultur blir i dårligere stand og dermed på sikt bli stadig mindre attraktive for både ungdom og voksne som skal rekrutteres til aktivitetene. KA opplever at de offentlige kravene legger press på eiere og arrangører uten at dette følges opp av tilskudd som gjør at kravene faktisk kan etterleves. Vi ser også at regler for arbeidsmiljø og sikkerhet som er utarbeidet for både arbeidsliv og skoler ikke er gjort gjeldende for kulturfrivilligheten. Det betyr at nær 30 prosent av Norges befolkning utøver sin fritidsaktivitet uten rett til gode arbeidsforhold. KA jobber sammen med hele det frivillige kulturlivet for å gjøre dette synlig, i håp om at kulturfrivilligheten i framtiden skal få bedre arbeidsvilkår og kunne tilby mer egnede arenaer til både deltakere og publikum.

3.4 Mangel på gode kriterier – hva er en god kulturarena?

Som vi nevnte i innledningen til dette kapittelet foregår frivillig kulturaktivitet oftest i lokaler og bygg som ikke er bygget for dette formålet. Mange av arenaene er likevel godt egnet, og mange bygg har tatt hensyn til denne bruken, men dette gjelder ikke alle.

KAs kartlegging har som mål å finne ut hvor godt egnet de arenaene som faktisk er i bruk i dag av kulturfrivilligheten er. En utfordring i kartleggingen har vært at det ikke finnes gode, lett tilgjengelige kriterier for hva som gjør en arena godt egnet for kor, teater, dataspill, dans, orkester eller korps. Norsk musikkråd har brukt mange år på å utvikle gode kriterier for hva som skal til for at et rom skal egne seg for lydsterk, forsterket og lydsvak musikk. Deres arbeid medvirket sterkt til at det i 2021 ble innført en felles, internasjonal standard for akustikk i musikk-øvingsrom. Det betyr at vår kartlegging kunne måle ganske godt om

rommene hadde tilstrekkelig volum og takhøyde for ulike musikk-uttrykk. Det nedslående resultatet er at 4 av 5 lokaler som brukes til musikk i dag, er uegnet til dette, ifølge Norsk musikkråd⁹. Vi vet også at bakgrunnsstøy er skadelig for både øvelser og framføringer. Støyen forstyrrer konsentrasjon og lydbilde, og gir dårligere kvalitet på kunsten som innøves og tilbys. Liknende kriterier finnes ikke i dag for andre kulturuttrykk, som teater, dataspill, husflid, tresløyd, billedkunst eller dans. Det betyr at kartleggingen har måttet basere seg på kun brukernes tilbakemeldinger når det gjelder alt utenom musikkuttrykk.

I ulike tilskuddsordninger er det en utfordring at tilskuddsforvalter prioriterer søknader til arenaene som skal passe for *flere* ulike kulturuttrykk. Dette har medført at mange søker om tilskudd til å skape flerbruksrom uten beskrivelse av *hvordan* rommet skal bli egnet for orkester, dataspill eller veving. Bedre kriterier for hva som gir en egnet kulturarena for gitt bruk ville vært et redskap som var nyttig både for søkere og forvaltere.

F.eks. har Nordisk film har strenge kriterier for kinosaler der deres filmer skal kunne vises. Deres krav til akustikk medfører at lyden fra for eksempel et kor eller et kammerorkester som spiller foran kinolerretet knapt kan høres av publikum – salen er bygget for at lyden skal høres fra lydanlegget, ikke fra sceneområdet. Tilsvarende kriterier kunne man tenke seg for kulturen. Norsk Musikkråd har allerede slått fast at et korps eller et orkester må ha stort volum og ikke for mye etterklang¹⁰, slik at de ulike instrumentene høres fra ulike posisjoner i orkesteret, mens et kor trenger mer etterklang, slik at de ulike stemmene balanseres. Videre vet har vi i KA gjort oss erfaringer som gjør at vi vil anbefale at et rom med vevstoler må ha ekstra god ventilasjon, på et verksted må man kunne vaske gulv og arbeidsbenker, og gamere må ha godt med stikkontakter, men slik kunnskap, og standardsetting, må utvikles av det frivillige og profesjonelle kulturlivet i fellesskap.

Standarder/kriterier for egnede forhold for kulturen kunne f.eks. vært formalisert gjennom lov. Kultur- og likestillingsministeren har meldt at forslag til ny kulturlov skal bli lagt fram for Stortinget høsten 2024. Her kan det komme krav til at kommunen innarbeider kultur som en del av sitt planverk. Slike kommuneplaner for kultur og kulturlokaler trenger gode kriterier for å vurdere om de har egnede lokaler for sitt lokale kulturliv, og om rett kulturuttrykk har tilbud om rett arena.

I regjeringens Strategi for kulturfrivilligheten loves en gjennomgang av tilskuddsordningen Desentraliserte tilskudd til kulturarenaer. For å kunne vurdere søknader og rapporter om hvor godt tilskuddene når fram til ulike kulturuttrykk, trenger man kriterier for å vurdere søknader om tilskudd til nye, og utbedring av eksisterende, regionale kulturbygg.

Som en oppsummering kan vi si at den første utfordringen for kulturfrivilligheten er i det hele tatt å få tilgang til ett lokale. Det er få av disse som er bygget for formålet, og de fleste er ikke godt egnet til

⁹ <https://www.musikklokaler.no/nyheter/verdensfinesterom>

¹⁰ Etterklang er et vanlig ord for det lille ekkoet som gjør at en stemme, et kor eller et instrument høres litt lenger enn den lyden som ble opprinnelig ble laget.

kulturaktiviteter. Når kulturfrivilligheten likevel lykkes i å rekruttere nesten 30 prosent av Norges innbyggere¹¹, sier dette noe om hvor viktig dette feltet er.

¹¹ I følge tall fra Frivillighetsbarometeret 2023, gjort tilgjengelig for Kulturalliansen av Frivillighet Norge.

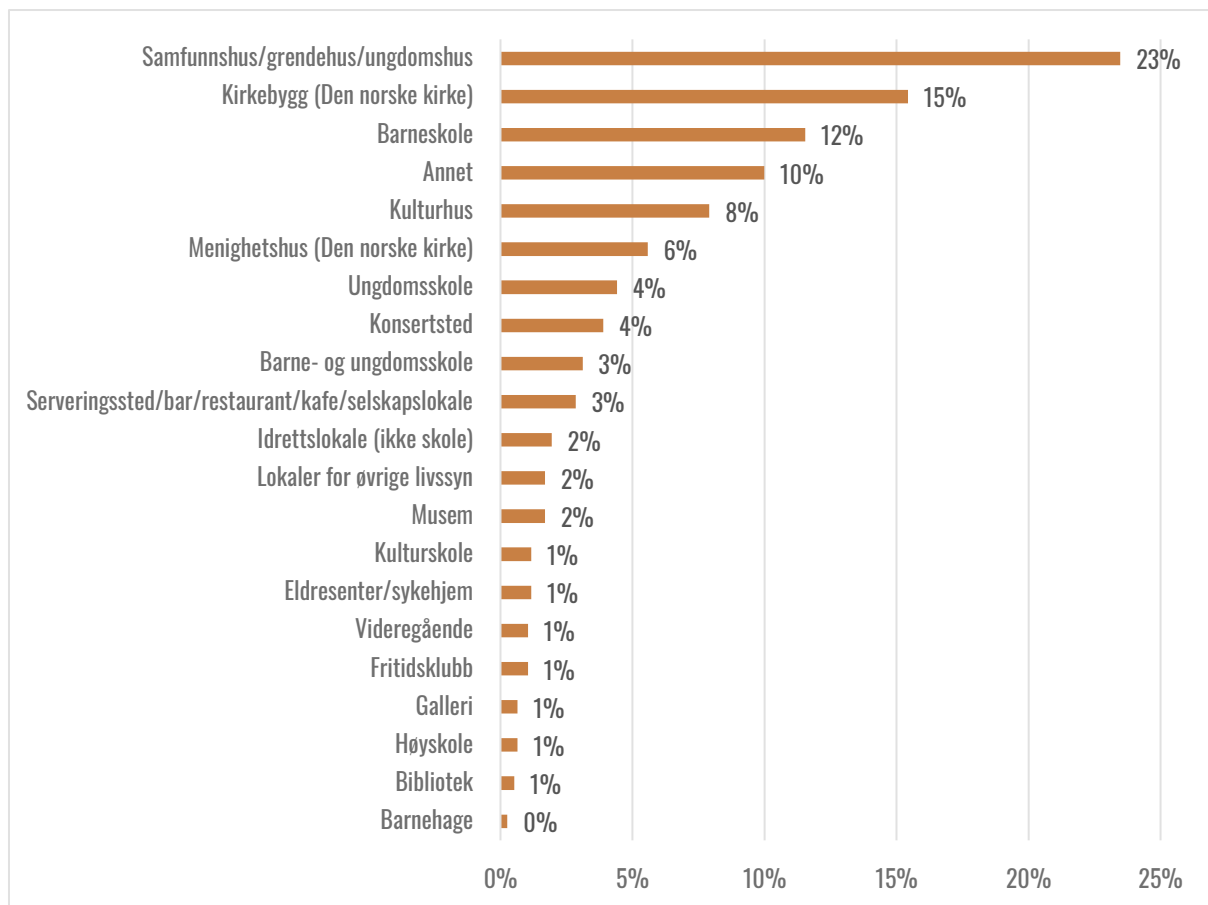
4. Husene og rommene

All kultur er på en eller annen måte bundet til et sted. Kultur må oppleves et sted. Det trengs også et sted for å øve og et sted å fremføre. I denne kartleggingen har vi valgt å først beskrive det stedlige, den fysiske plasseringen der kulturen utøves. Dette er for å si noe om rammene kulturen har for å øves, fremføres og oppleves. Vi skal senere komme tilbake til *hva* som utøves, og hvordan de som gjør det opplever det.

4.1 Husene

Det er kartlagt i alt 771 unike hus i tallgrunnlaget. Som vi skal se i hele denne rapporten er det stor variasjon mellom husene. For å gi et bilde av hvilke lokaler som inngår i databasen innleder vi med å vise en figur som beskriver typene hus som er kartlagt, ifølge kartleggerne¹².

¹² Diverse stikkprøver viser at kategoriseringen av typer hus ikke nødvendigvis er helt korrekt. For eksempel har vi sett flere eksempler på kirker som har blitt betegnet som kulturhus o.l. På grunn av prosjektets omfang har det ikke vært aktuelt å gå gjennom hver eneste oppføring for å «kontrollere» hvorvidt kartleggeren har kategorisert riktig. Mer om dette er beskrevet i metodekapitlet.

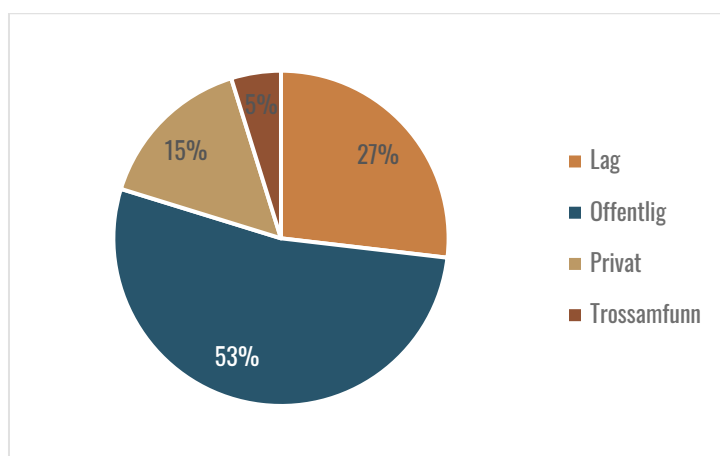
Figur 1. Oversikt over kartlagte hus fordelt på type. N=771.

Som vi ser er de fleste kartlagte husene samfunnshus, grendehus eller ungdomshus. Hvis vi ser hus brukt til religionsutøvelse under ett, dvs. kirkebygg, menighetshus og lokaler for øvrige livssyn, er det faktisk litt større prosentandel av disse enn samfunnshus (dvs. 25 %).

Telemarksforsking rapport fra 2022 viser at skoler er utbredt som lokaler for kulturfrivilligheten (Miland, 2022). I denne kartleggingen utgjør skoler til sammen 21 % av husene som er kartlagt. Det som har blitt definert som kulturhus utgjør 8 % av de kartlagte lokalene. Ellers kan man merke seg at det er relativt lite utbredt med egne hus for kulturskole som er kartlagt. I tillegg er fritidsklubber sjeldent kartlagt. Det er vanskelig ut ifra disse tallene å si noe om at det skyldes at fritidsklubber i liten grad blir brukt til kulturutøvelse, eller om den type kulturutøvelse som er målt i denne undersøkelsen i liten grad foregår på fritidsklubber, eller om det skyldes at disse ikke har blitt kartlagt/utelatt. Ifølge erfaringer fra Kulturalliansen, blir fritidsklubbene i mindre grad brukt av kulturfrivilligheten fordi de prioriterer den uorganiserte fritidsaktiviteten for ungdom. Telemarksforsking fant i en rapport fra 2022 at fritidsklubber er i høyt oppe på kultursjefenes prioriteringsliste, i den betydningen at det er det området flest kultursjefer ønsker å prioritere dersom de hadde hatt frie midler (Miland & Kleppe 2022).

Det er verdt å merke seg at også kommersielle aktører utgjør en viss andel av kulturlokalene som er kartlagt. Vi så i figuren over at konsertsteder og serveringssteder utgjør til sammen 7 % av husene. I figuren

under viser vi registrert *eierskap* til lokalene, og her ser vi at 15 % av de kartlagte husene er i privat eie. Dette er da ikke medregnet de lokalene som er eid av lag og organisasjoner (27 %). Den største andelen av husene er det likevel det offentlige som eier (53 %).

Figur 2. Prosentvisoversikt over kartlagte hus fordelt på eierskap. N=771.

Ser vi nærmere på lokalene som er offentlig eid, finner vi at det i aller størst grad er kommunene som eier disse. 9 % av de offentlig eide byggene er statlig eid, mens 4 % er eid av fylkeskommunen. Eksempler på bygg som er oppført som statlige, er kirker og universiteter/høyskoler.

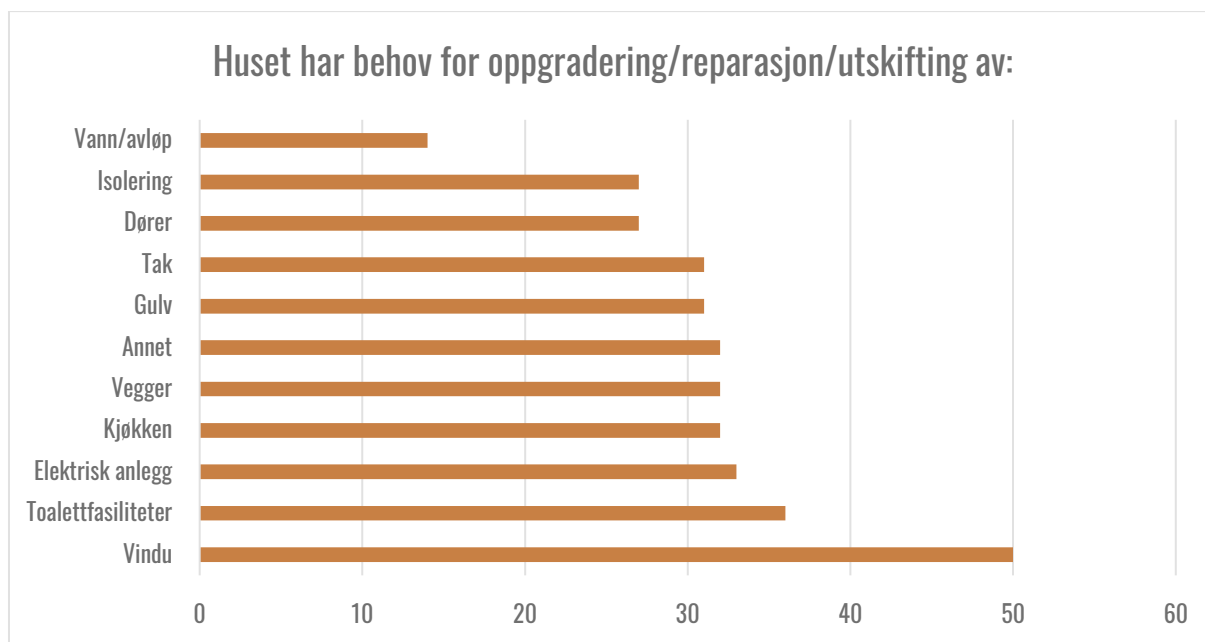
Vi vil komme tilbake til det senere, men vi kan allerede si at dette er i stor grad en kartlegging av bruken av lokaler til musikk. Det fremføres eller øves musikk i nesten 80 % av husene. Scenekunst, dvs. dans og/eller teater finner vi i 16 % av husene. Hus som brukes til husflid/håndverk og utstilling utgjør en lav andel av husene, henholdsvis 3 % og 1 %. 16 % av husene har oppført «annet».

Husene som er kartlagt har i gjennomsnitt 1,4 rom som brukes av kulturfrivilligheten. Vi skal ta for oss aktiviteten nærmere senere, men for å gi et bilde, så er hvert hus er i gjennomsnitt i bruk av 65 deltagere på tidspunktet for kartleggingen. De fleste husene har både øvings- og fremføringsrom. For å si noe mer om volumet på aktiviteten, så har husene til sammen 6211 konserter/forestillinger i året. Hvis vi deler dette på antall hus som har forestillinger (N=474), og ikke bare øvinger, finner vi at hvert slikt hus i snitt har 13 arrangement hvert år. Svarene varierer fra 1 slik i året til 496. Det gjenspeiler også bredden i materialet. Her er det kartlagt alt fra f.eks. små samfunnshus til store, profesjonelle kulturhussaler. De fleste husene (78 %) har mellom 1-10 arrangement årlig, mens bare 3 % har over 100 slike. Av husene som har arrangement har 68 % kartlagt at de har en scene.

Variasjonen mellom husene kommer også til syne når vi ser på byggeår. I alt 923 år skiller det eldste fra det yngste bygget. Vi kan allerede avsløre at de eldste byggene naturlig nok er kirker. Det eldste kartlagte huset, som ikke er bygg knyttet til kirken, er et serveringssted fra år 1700 i Kristiansund. Ser vi på de lokalene som kartleggerne har kategorisert som rene kulturlokaler, er Musikkstua i Rendalen fra år 1800 eldst. Selv om det finnes adskillig nyere bygg enn dette er det relativt høy alder på husene. I snitt er de 92 år

gamle. Tar vi vekk kirkene, er gjennomsnittsalderen 67 år, dvs. at de er bygd på slutten av 1950-tallet. De-
ler vi opp byggeårene i intervaller, kan vi se at 60 % av byggene er bygd mellom 1900 og 1989, og må da
antas å ha et visst nivå av vedlikeholdsbehov. 24 % av byggene er bygd etter 1990, og omtrent halvparten
av disse er bygd etter 2009. «Kulturhusboomen», som omtalt av en rekke forskere (Storm 2022, Henning-
sen, Håkonsen & Løyland 2017) er med andre ord ikke like synlig i vårt datamateriale. Det kan også være
en indikasjon på at de nye (og ofte dyre) moderne kulturhusene i mindre grad blir brukt, og dermed kart-
lagt, av frivilligheten i kommunene.

Som nevnt er det grunn til å anta et visst vedlikeholdsbehov av husene siden gjennomsnittsalderen er så-
pass høy. Dermed er det noe overraskende at bare 100 av husene har registrert ett eller flere vedlikeholds-
behov. Det skyldes at dette ikke i utgangspunktet ikke har blitt kartlagt i alle husene. Hvis vi likevel tar ut-
gangspunkt i de som har besvart spørsmålet, ser vi at det er oppgraderingsbehov av vindu som nevnes av
desidert flest (50 av husene). Husene har i snitt haket av for tre av punktene i figuren under. Naturlig nok
har eldre hus i gjennomsnitt haket av på flere punkter enn nyere hus.

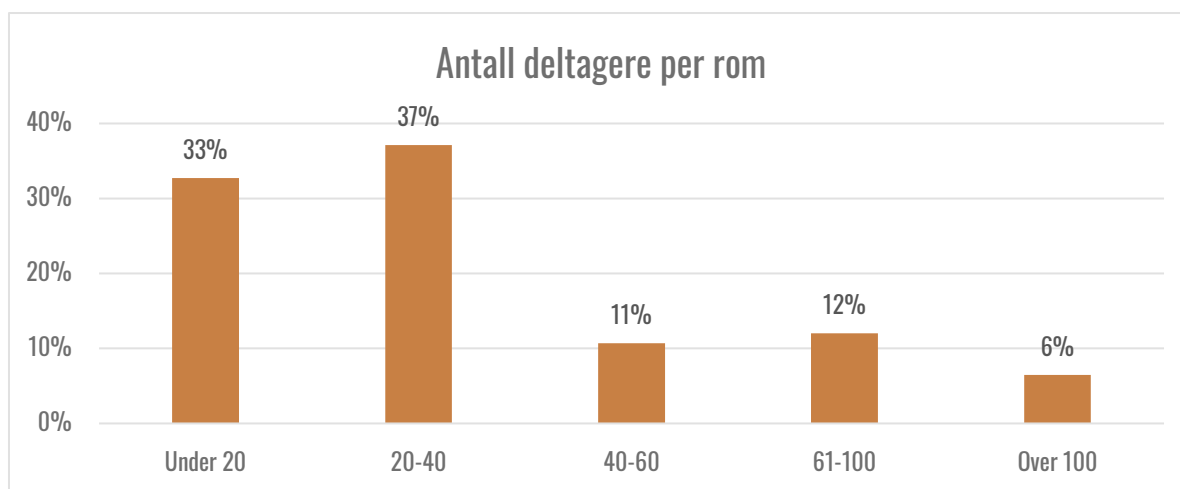
Figur 3. Oversikt over antall avhakede svar på spørsmålet «Huset har behov for oppgradering/reparasjon/utskifting av». N=100

4.2 Rommene

Figur 4. Ordsky som illustrerer frekvensen av kartleggenes/brukernes svar på hva som er navnet på rommet de bruker er. N=1048.

Det er kartlagt i alt 1048 unike rom. 36 % av rommene er rene øvingsrom, 21 % er fremføringsrom og 35 % er både øvings- og fremføringsrom. I tillegg er det 84 rom som ikke har registrert hverken det ene eller det andre. Det kartlagt totalt 50 000 deltagere i rommene totalt. De fleste rommene har relativt få kartlagte deltagere per rom, enten under 20 eller 20-40 deltagere. Rommene blir selvsagt brukt utenom den kartlagte aktiviteten også, f.eks. gymsaler, kirker osv. I figuren under viser tallene antall kartlagte deltakere som *totalt* bruker rommet, dvs. ikke nødvendigvis på én gang. Det er verdt å merke seg at dette ikke er en statistisk størrelse, men gir uttrykk for bruken av lokalet på det tidspunktet kartleggingen ble gjennomført.

Figur 5. Oversikt over antall deltagere per rom. N=1048.

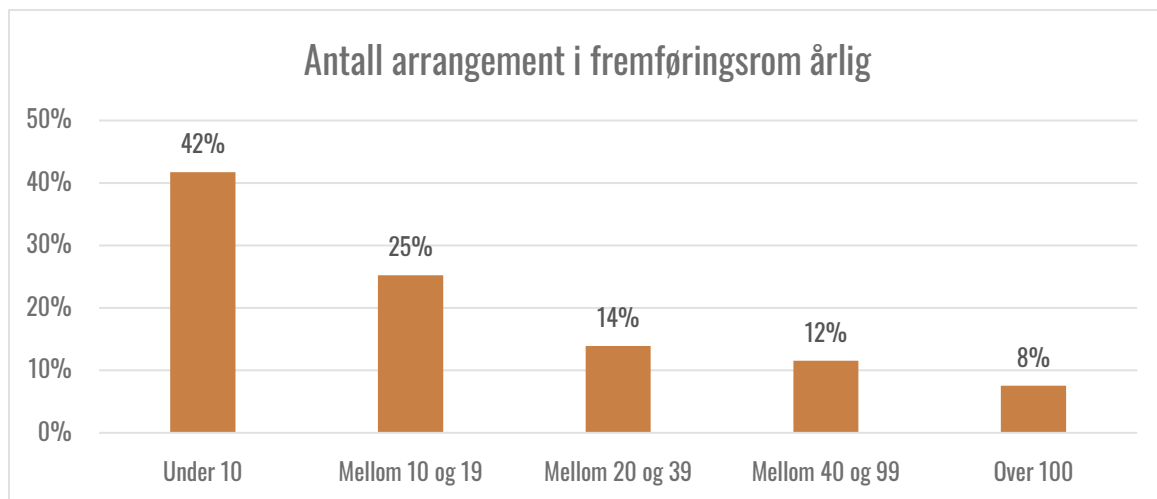
Omtrent halvparten av rommene har registrert lagermulighet. Vi vet ikke om det er slik at de resterende ikke har det, eller om spørsmålet ikke har blitt besvart. 54 % av øvingsrommene har registrert lagermuligheter og 55 % av fremføringsrommene (N=747 og N=583). Vi minner om at 366 av rommene er både øvings- og fremføringsrom, f.eks. gymsaler, saler i samfunnshus, kirker og kulturhussaler.

Rommene blir brukt til mye forskjellig. Under ser vi en ordskey som viser tekstsvarene til hver enkelt bruker på spørsmålet «Hva brukes rommet til?».

Figur 6. Ordsky som viser de mest nevnte ordene på spørsmålet «Hva brukes rommet til». N=1048. Småord og stedsnavn er utelatt.

Fremføringsrommene brukes i snitt 16,3 ganger årlig. 42 % av rommene har under 10 fremføringer i året (N=424). De færreste har over 100 slike i året. Det sier noe om at det i størst grad er kulturlokaler med relativt få arrangement årlig, omtrent en gang i måneden, som er dokumentert i datagrunnlaget.

Figur 7. Oversikt antall arrangement i fremføringsrom per år, fordelt på kategorier. Tallene viser prosentandel av 424 observasjoner.

4.2.1 Forhold for musikken

Som diskutert tidligere, er det i størst grad musikken som har etablerte standarder for hva som gjør et lokale egnet. Spesielt har Norsk musikkråd bidratt til å etablere ISO-standarder for lydforhold. I dette underkapitlet ser vi nærmere på dette, og minner om at tilsvarende standarder ikke finnes enda for de andre kulturuttrykkene.

Rommets størrelse, og forholdet mellom lengde, bredde og høyde, er svært viktig for akustikken og hvor mange utøvere/publikum som rommet er egnet for. Ifølge Norsk musikkråd kan det å øve og framføre i lokaler som ikke er store nok eller har god nok akustikk, føre til dårligere trivsel og dårligere kunstnerisk resultat. I alvorlige tilfeller kan det også medføre helseskader som tinnitus (øresus) og hodepine.

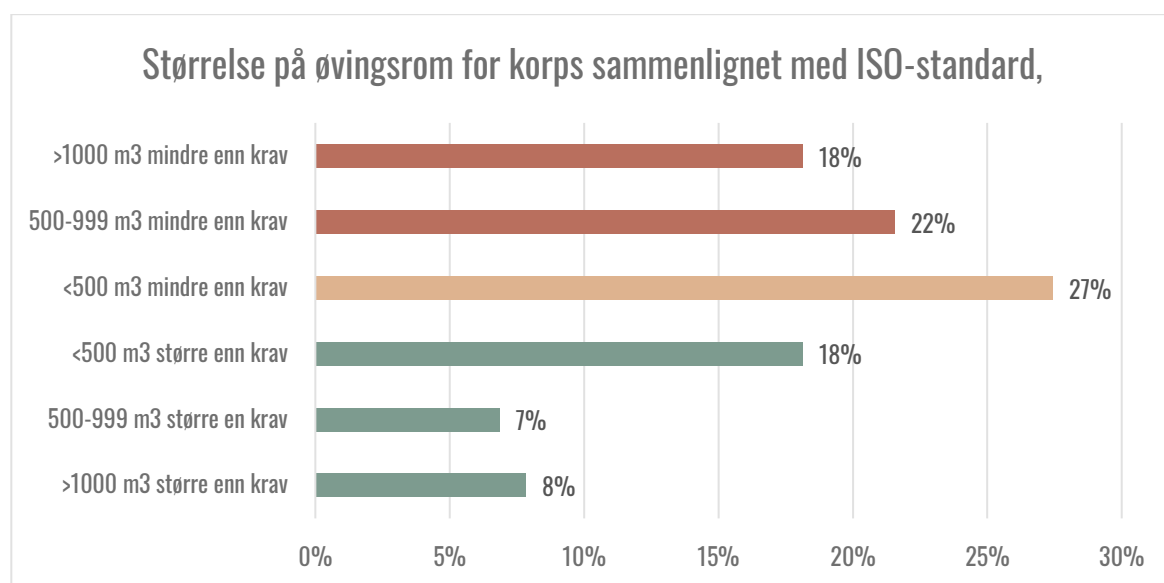
Hvis vi først ser på **korpsene**, kan vi lese i Norsk musikkråds sjekkliste for øvingsrom for korps¹³ at disse, sammen med symfoniorkestre og storband, klassifiseres som *lydsterke* akustiske ensembler med egne krav til romvolum og etterklang. NS-ISO 23591 anbefaler et romvolum (L x B x H) på *minimum* 50 m³ pr. utøver for korps.

Vi måtte gjøre noen utvelgelser i datamaterialet. Først tok vi ut alle rommene med lavere volum enn 12 m³, da disse antakeligvis ikke er riktige. Tilsvarende gjorde vi med alle rom som hadde oppgitt takhøyde under 1,9 meter, for det ikke ville vært mulig å oppholde seg eller øve lydsterk musikk der. Vi valgte å beholde det kartleggeren hadde skrevet inn som romvolum, istedenfor å gange opp bredde, lengde og høyde selv, da vi ikke kan utelukke at det kunne være andre forhold som påvirker volumet, eksempelvis skrå

¹³ <https://nmr-assets.ams3.cdn.digitaloceanspaces.com/documents/Norsk-musikkraad-dok/Sjekkliste-overom-korps-2023.pdf>

vegger og/eller -tak. Man kunne tenke seg tilsvarende ekskludering av rommene med størst volum, men det viste seg å være vanskeligere, da mange av disse var kirker, som kan ha veldig stor takhøyde. Vi gjorde noen utvelgelser blant de som hadde størst og minst hhv. lengde, bredde og høyde som var åpenbart uriktige. I tillegg så vi noen utfordringer med det oppgitte deltager-antallet. F.eks. var en av oppføringene et rom med 200 deltagere, noe som kanskje var en oppsummering, men ikke en reell indikasjon på hvor mange som bruker lokalet samtidig. Vi ekskluderte også rom der antall deltagere var under 5 personer.

Da vi skulle se på øvingsforholdene for korps, satt vi igjen med 204 oppføringer, dvs. 204 ulike grupper av brukere. Vi ganget opp det oppgitte deltagerantallet med 50 for å finne ut hvor stort volum rommet burde ha, gitt den refererte ISO-standard (minst 50 m³ per utøver), og sammenlignet så det faktiske romvolumet. Resultatene gjorde at vi ble noe usikre på om 1) deltagerantallet var oppgitt riktig, dvs. brukere av gangen, ikke f.eks. brukere totalt i løpet av en uke eller måned og 2) romvolumet var blitt beregnet riktig. F.eks. har det blitt oppgitt at det er 60 personer som øver i Korpssal Ole Edvard Antonsen i Hamar kulturhus, dvs. at rommet bør være 3000 m³ (altså 60 x 50 m³), mens det faktiske romvolumet er bare 640 m³. På andre siden av skalaen er et korps på 25 utøvere som øver i en gymsal på over 5500 m³. Faktisk oppgir de selv i en kommentar at «For stort rom for 25 musikanter, mister fort konsentrasjonen». Det gjør nok at det sistnevnte eksemplet stemmer, og vi har ikke anledning til å kontrollere alle oppføringene. Gitt at både romvolum og antall deltagere er oppført riktig, vil en fordeling se slik ut:

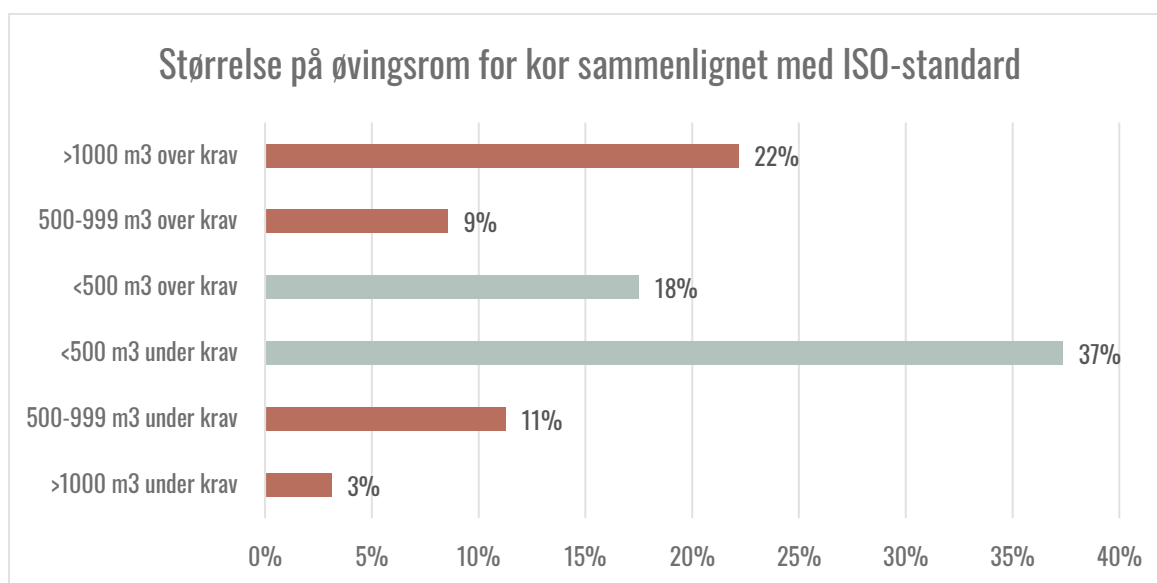
Figur 8. Andel korps som øver i rom som er hhv. mindre eller større enn ISO-standard, dvs. minstekravet for størrelse på øvingsrom gitt antall korpsdeltakere. N=204.

Vi ser de fleste har «moderat» for lite rom, dvs. under 500 m³ mindre enn minstekravet gitt av Norsk Musikkråd. Det er verdt å merke seg at vi blant disse også finner disse som tilnærmet lik kravet, f.eks. er det 2 av rommene som akkurat fyller minstekravet (50 m³ per utøver). Norsk musikkråd har ikke satt noen øvre

eller nedre grense på hva som er «tolerabelt», slik at vårt estimat på at 500 m³ er «moderat» er bare en indikasjon ut ifra en slags normalfordeling av observasjonene i dette datasettet. For å gi et bilde på hvor mye 500 m³ er, kan man se for seg at en gymsal vanligvis er 10 meter x 20 meter. Det gir en grunnflate på 200 m². Hvis takhøyden er 7,5 meter, vil hele gymsalen være totalt 1500 m³, slik at korpsene som øver i rom som er 500 m³ mindre enn kravet vil «mangle» en tredel gymsal. På samme måte vil de korpsene som øver i rom som er 1000 m³ mindre enn kravet, øve i rom som er over to tredeler gymsal for små.

Fargene på søylene indikerer også hva som kan være bekymringsverdig (rødt), hva som er moderat høyt (gult) og hva som er større enn minstekravet (grønt). Siden det her er snakk om et minstekrav, klassifiserer vi alle rom som er store nok som grønne. Det er nok en øvre grense for hva som er bra for korps også, jamfør eksempelet på forrige side, men dette er det ikke satt noen standard på, så vidt vi vet. I sum kan vi si at det er en ganske stor andel (40 %) av korpsene som øver i rom som er tydelig for små i forhold til minstekravet som er fastslått i ISO-standard.

Hvis vi så ser på **korene**, er kravet for størrelse noe mindre. Kor klassifiseres som lydsvake akustisk ensembler, med sine egne krav til romvolum og etterklangstid. NS-ISO 23591 anbefaler et romvolum (L x B x H) på 25 m³ pr. person for korøving. Det betyr minimum 450 m³ for et kor på 20 personer, og 900 m³ for et kor på 40 personer. Når det gjelder kor, kan øvingsrom også bli for stort, så noe særlig utover 40 m³ pr. sanger kan bli for mye, ifølge Norsk Musikkraads sjekkliste for øvingsrom for kor¹⁴. Også her gjelder de samme eksklusjonskriteriene for romvolum som for korpsene. I tillegg ekskluderte vi oppføringer med færre enn ti eller flere enn 80 deltakere. Vi sitter da igjen med 257 oppføringer.

Figur 9. Andel kor som øver i rom som er hhv. mindre eller større enn ISO-standard, dvs. anbefalt størrelse på øvingsrom gitt antall kordeltakere. N=257. < betyr «større enn» og > betyr «mindre enn».

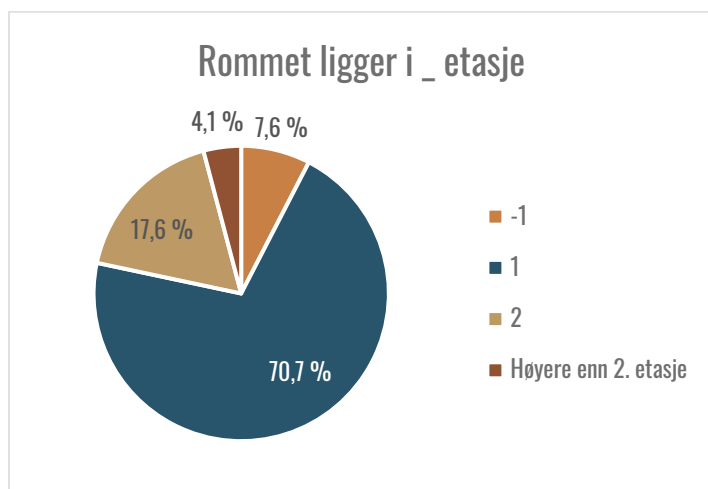
¹⁴ <https://nmr-assets.ams3.cdn.digitaloceanspaces.com/documents/Norsk-musikkraad-dok/Sjekk-liste-overom-chor-2023.pdf>

Blant korene er det vanligere å øve i rom som er altfor store (31 %) enn altfor små (14 %). Den største andelen kor finner vi likevel blant de som øver i rom som er under 500 m³ mindre enn anbefalt romstørrelse. Igjen vil denne kategorien også inkludere de som møter anbefalt romstørrelse. Som sist har vi ikke klassifikasjon på hva som kan regnes som «moderat» ut ifra faglige vurderinger, men ut ifra fordelingen av observasjonene i dette datasettet, har vi valgt å kalle verdiene symmetrisk rundt 0 for moderat, markert i grønt i figuren.

4.2.2 Universell utforming

Til sist er det blitt spurt om rommenes tilgjengelighet, spesielt med tanke på universell utforming.

I denne sammenheng er det relevant i hvilken etasje rommet det øves eller fremføres i befinner seg. I kartleggingen står det «Rommet ligger i ____ etasje», og brukeren eller kartleggeren fikk skrive inn selv. Det bød på noen utfordringer sammenlignet med hvis det var gitte svaralternativer. Derfor har vi måttet kategorisert svarene selv etter hva det var sannsynlig respondenten mente. Majoriteten har svart «1», «1. etasje» eller lignende, som vi har valgt å tolke til at de fleste lokalene befinner seg på grunnnivå, slik som vist i figuren under.

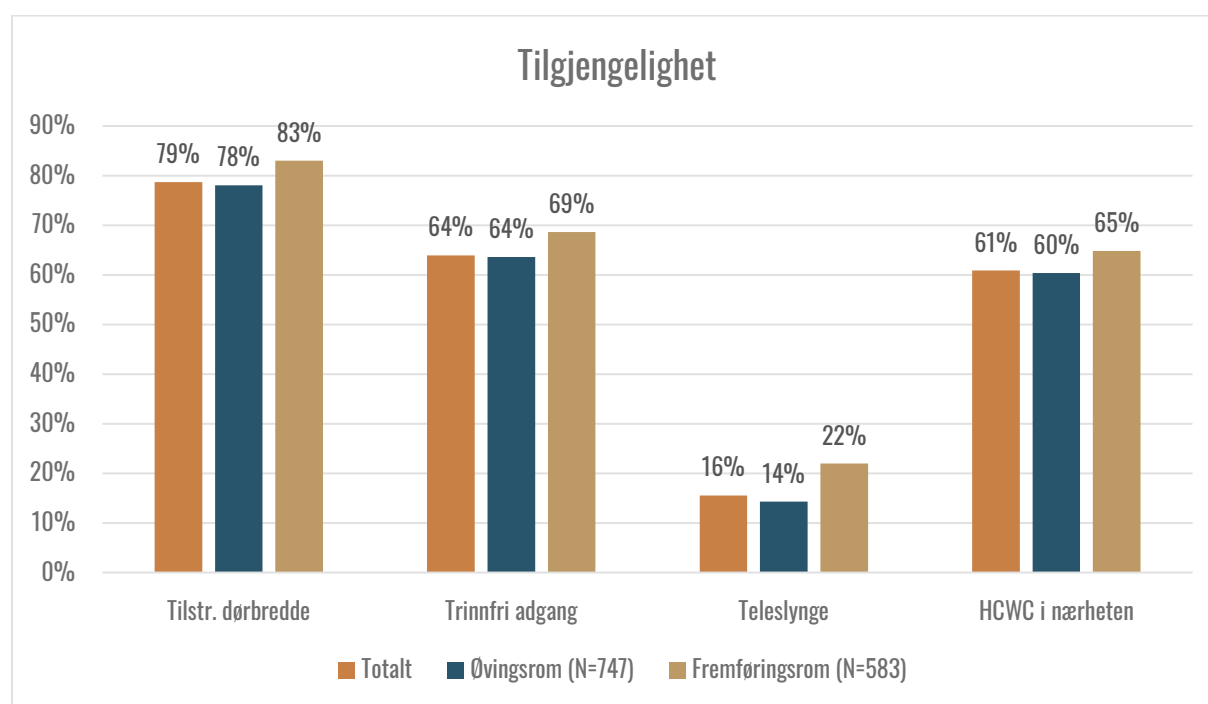
Figur 10. Prosentvis fordeling av brukernes/kartleggenes justerte svar på hvilken etasje rommet de bruker befinner seg i. N=293.

I kartleggingen ble informanten også bedt om å oppgi hvorvidt rommet hadde tilgang med heis og/eller trapp. I alt er det registrert 111 rom som *bare* har tilgang med trapp. Det utgjør litt mindre enn halvparten av rommene som har skrevet at de befinner seg høyere eller lavere enn etasje 1, dvs. at brukerne har behov for forflytning mellom to etasjer, og som har huket av på at de har trapp og/eller heis.

For å kunne regne ut hvor mange som bruker rom som ikke er tilgjengelig for personer med funksjonsnedsettelser må vi gjøre noen antagelser. For enkelhets skyld har vi bare sett øvingsrommene. Så har vi valgt ut, som i avsnittet over, rommene som befinner seg over eller under etasje 1. Da gjør vi en ganske

grovt antagelse om at rommene i etasje 1 ikke er avhengig av trapp/heis. Hvis vi i tillegg fjerner de som oppgir at de har heis, sitter vi igjen med at det er registrert 3350 utøvere som da over i en etasje over/under grunnivå, uten heis, men med trapp. Vi vet ikke om trappene kan være tilrettelagte, f.eks. med rullestolheis, men hvis vi antar det ikke er det, så kan vi si at det er kartlagt 3350 utøvere som over i rom som ikke er tilgjengelige for rullestolbrukere eller andre som av ulike årsaker ikke kan bruke trapper. Det er all grunn til å ta disse tallene med stor forsiktighet, på grunn av begrenset kjennskap til forholdene.

Gitt at rommet som brukes går an å komme seg frem til, enten med heis eller tilrettelagt i trapper, har det også blitt kartlagt andre faktorer:

Figur 11. Brukernes/kartleggenes bekreftelse på tilstedeværelse av tilstrekkelig dørbredde, trinnfri adgang, teleslynge og HCWC i nærheten fordelt på totalsummen, N=1048, (oransje), øvingsrom (blå) og fremføringsrom (gul).

I kartleggingen fikk brukerne/kartleggerne anledning til å hake av om disse fire faktorene var til stede i rommet de øvde i. I figuren har vi delt på totalt antall rom, eller totalt antall øvingsrom eller fremføringsrom. Vi kan ikke vite om spørsmålet er besvart eller ikke av representanter for alle de 1048 rommene. Dermed gir prosentandelene et uttrykk for *minst* hvor stor andel som har, f.eks. trinnfri adgang av de kartlagte rommene. Den reelle andelen kan være høyere, ved at man har glemt å hake av, eller ikke oppfattet dette som relevant spørsmål.

Hvis vi først ser på tilstrekkelig dørbredde, dvs. fri bredde på minst 0,9 meter, det omtrent 80 % av de i alt 1048 kartlagte rommene som har dette. Andelen er noe høyere i fremføringsrommene. Vi vet ikke om det betyr at 21 % av rommene *ikke* har tilstrekkelig dørbredde, siden vi ikke vet om spørsmålet er besvart eller ikke, jamfør avsnittet over.

En lavere andel (64 %) har huket av for at rommet har trinnfri adgang. Andelen er noe høyere for fremføringsrommene. Vi minner igjen om at flere av rommene er både fremførings- og øvingsrom.

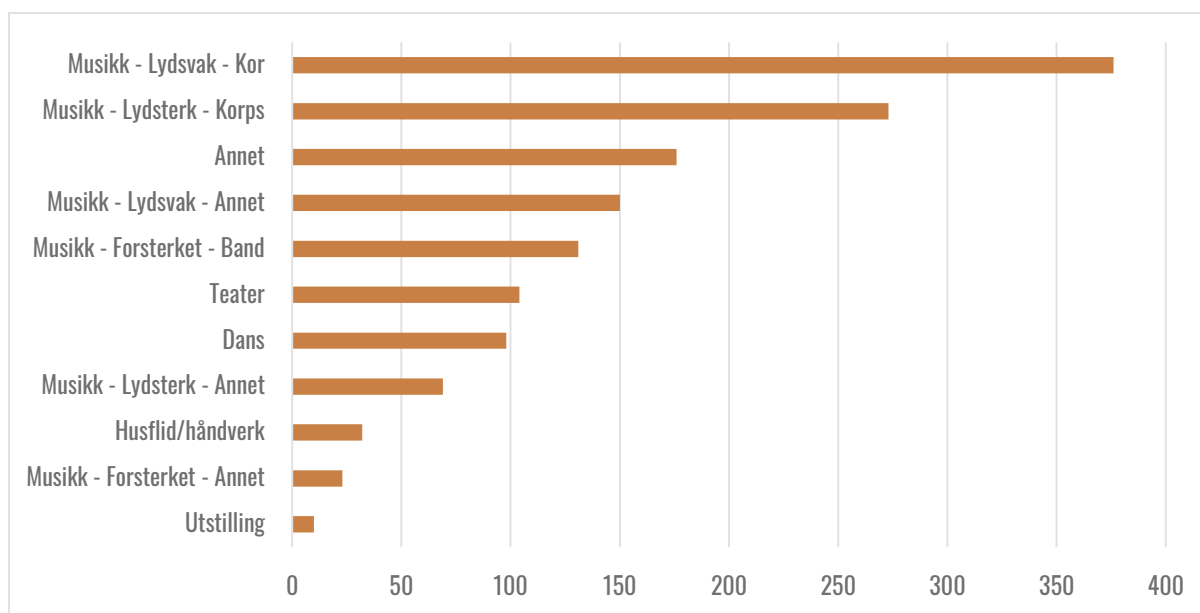
Teleslynge er lite utbredt i de kartlagte rommene. Bare 16 % totalt oppgir at de har teleslynge. Det er kanskje naturlig at også her er andelen høyere blant fremføringsrommene, siden disse i større grad er tilrettelagt for publikum.

Til sist er det 61 % av rommene som har oppgitt at de har handicaptoalett i nærheten. Man kunne også spesifisert om HCWC var i samme etasje, eller om man måtte bruke trapp/heis for å komme seg dit fra rommet.

I dette kapitlet skal vi se *hvem* som er brukerne av de kartlagte rommene og husene, og videre *hvordan* de bruker dem. Et sentralt poeng er også om brukerne selv er fornøyde med forholdene i rommene de øver og fremfører kunsten sin i. Til sist skal vi få perspektiver fra tre av kartleggerne.

[illegible]

I figuren under viser vi kategoriseringen av brukerne som kartleggerne selv har benyttet seg av.

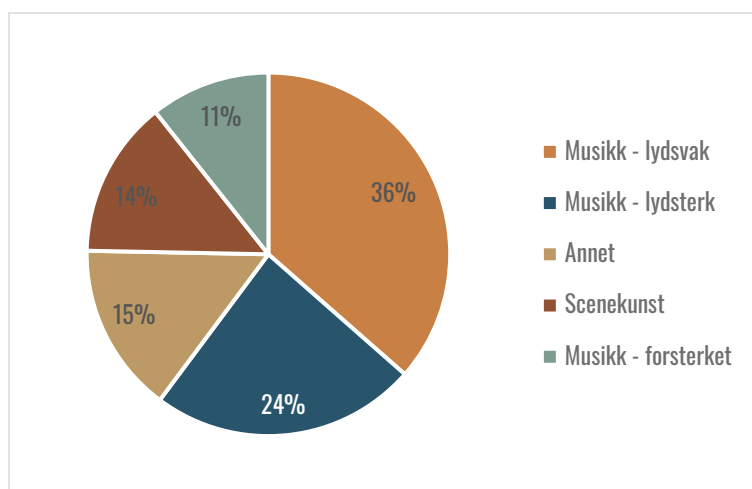

Figur 13. Antall brukere fordelt på kategorier for kulturuttrykk, sortert fra flest til færrest brukere. N=1442.

Først og fremst ser vi at den største gruppen som er kartlagt faktisk er korene. Det er kartlagt i alt 376 kor. Nest størst gruppe er korpsene med i alt 273 brukere (dvs. organisasjoner, ikke medlemmer). Legger vi sammen musikkategoriene, finner vi at musikk i alt utgjør 71 % av de kartlagte brukerne.

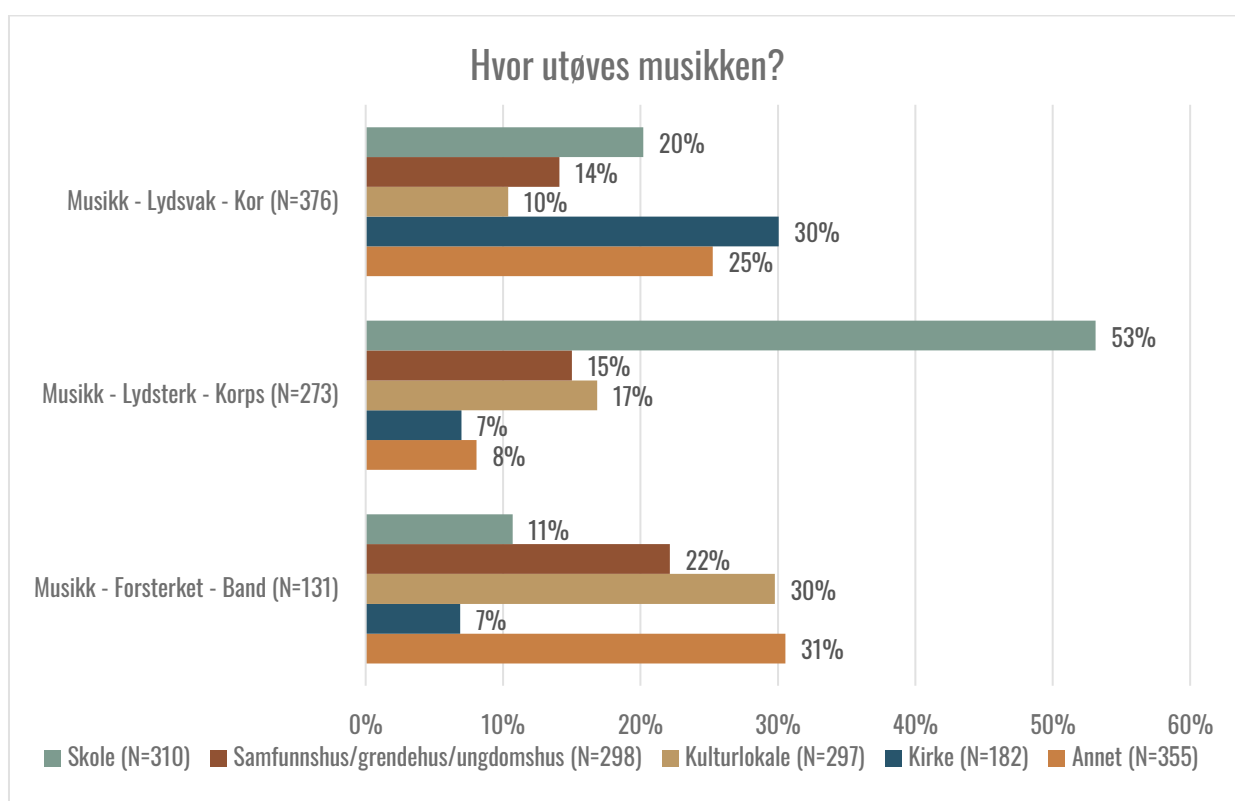
Som i all annen statistikk er kategorien «annet» forholdsvis høy. Hvis vi ser nærmere på hvilke brukere dette kan være, finner vi f.eks. historielag og bygdekvinnelag, i tillegg til enkeltarrangement som revy, kafé eller diskotek. Bak «annet»-kategoriene innen musikk, finner vi blant annet kulturskoleøvinger, spelemannslag, enkeltundervisning og trekkspillorkester i kategorien «Musikk – Lydsvak – Annet». I kategorien «Musikk – Lydsterk – Annet» finner vi egentlig en del av de samme, i tillegg til symfoniorkester. Tilsvarende er det i kategorien «Musikk – Forsterket – Annet», men her finner vi også en del storband.

Senere i kapitlet ekskluderer vi ofte de kulturuttrykkene som har få observasjoner, eller sorterer de til «annet», for lesbarhetens skyld. Vi grupperer også innimellom inn i kategoriene lydsterk, lydsvak og forsterket musikk, og slår dans og teater sammen til scenekunst, i og med at disse har noe ulike behov, f.eks. med tanke på akustikk og størrelse. Under ser vi fordelingen av disse kulturuttrykkene. Forklaringslisten er sortert fra størst til minst. Som vi ser utgjør den lydsvake musikken størst andel (36 %), etter fulgt av lydsterk musikk (24 %).

Figur 14. Antall brukere fordelt på overordnede kategorier for kulturuttrykk med ulike behov for f.eks. akustikk. N=1442.

Tidligere i rapporten har vi presentert husene og rommene for seg, men vi skal nå se hvor de ulike type brukerne oftest øver og/eller fremfører. For lesbarhetens skyld har vi satt musikk for seg.

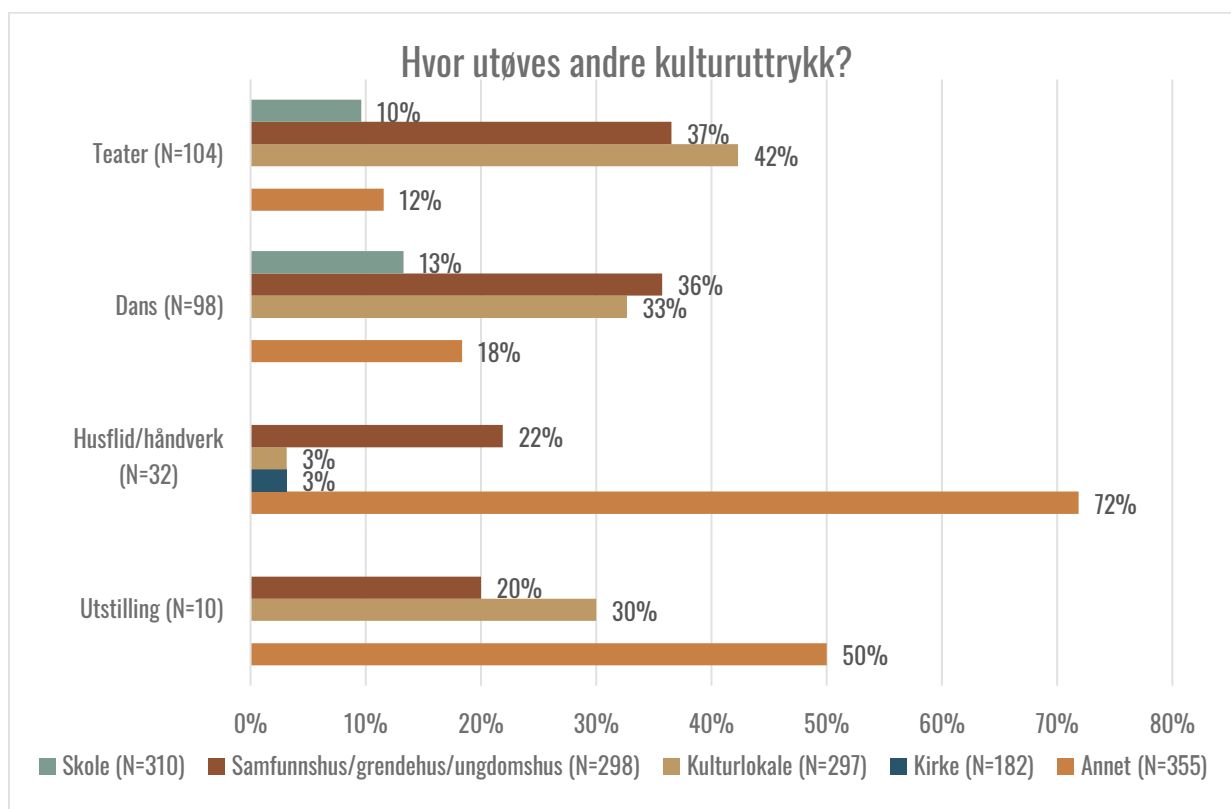
Figur 15. Antall brukere kategoriser på musikktype, fordelt på type lokale de øver eller fremfører musikk i. antall observasjoner (N) er summert opp både per musikktype og per type lokale.

Hvis vi først tar for oss korene, ser vi at den største andelen øver og/eller fremfører i kirker (30 % av de 376 korene). Vi ser likevel at mange også øver på skoler (20 %).

Blant korpsene er det mye klarere å se for seg hvor de utøver sin musikk. Over halvparten av de 273 kartlagte korpsene har sin aktivitet på skoler. Det er også 15 % som utøver på grendehus, og 17 % som utøver i kulturlokaler, f.eks. kulturhus eller konsertsteder. Det er sjeldnere å finne korps i kirkene.

Bandene er i størst grad i andre lokaler enn de vi har kategorisert her. Vi finner likevel band i kulturlokaler og delvis også i samfunnshus/grendehus.

Vi kunne også vist de andre kategoriene, f.eks. musikk – lydsterk – annet, men dette viste i stor grad det samme mønsteret som beskrevet over.

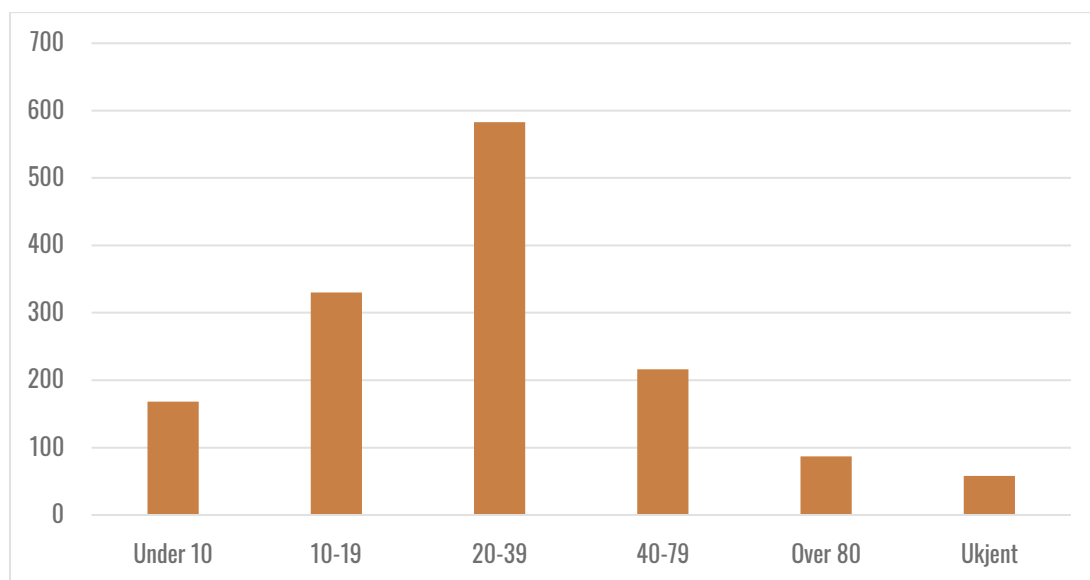
Figur 16. Antall brukere kategoriserer på kulturuttrykk, fordelt på hvilket type lokale de over eller fremfører sin aktivitet i. Antall observasjoner (N) er summert opp både per kulturuttrykk og per type lokale.

Blant disse kulturuttrykkene er samfunnshus/grendehus mer vanlig og kirker mindre vanlig. Hvis vi først ser på de som utøver teater, er disse oftest i kulturlokaler som kulturhus og/eller konsertsteder, etterfulgt av samfunnshus. Samme tendens ser vi blant de som danser. Her er det en litt større andel som er på skoler og i andre typer lokaler enn de vi har kategorisert her.

Husflid/håndverk utgjør en veldig liten andel av de kartlagte brukerne, og befinner seg i stor grad i andre lokaler enn de vi har listet opp. Enda mindre andel utgjør utstillerne. Disse finnes likevel i noen grendehus og i kulturlokaler.

Den kartlagte aktiviteten har også blitt beskrevet med antall deltakere per aktivitet. Her kan vi se i rådataene at det er noe variasjon i hvordan man har valgt å summere opp deltagerantall, og det hersker noe

usikkerhet om i hvilken tidsperiode deltagerantallet i så fall er summert opp. Under viser vi en fordeling av antall deltakere per oppføring, dvs. det som er antatt å være per f.eks. lag, kor eller korps.

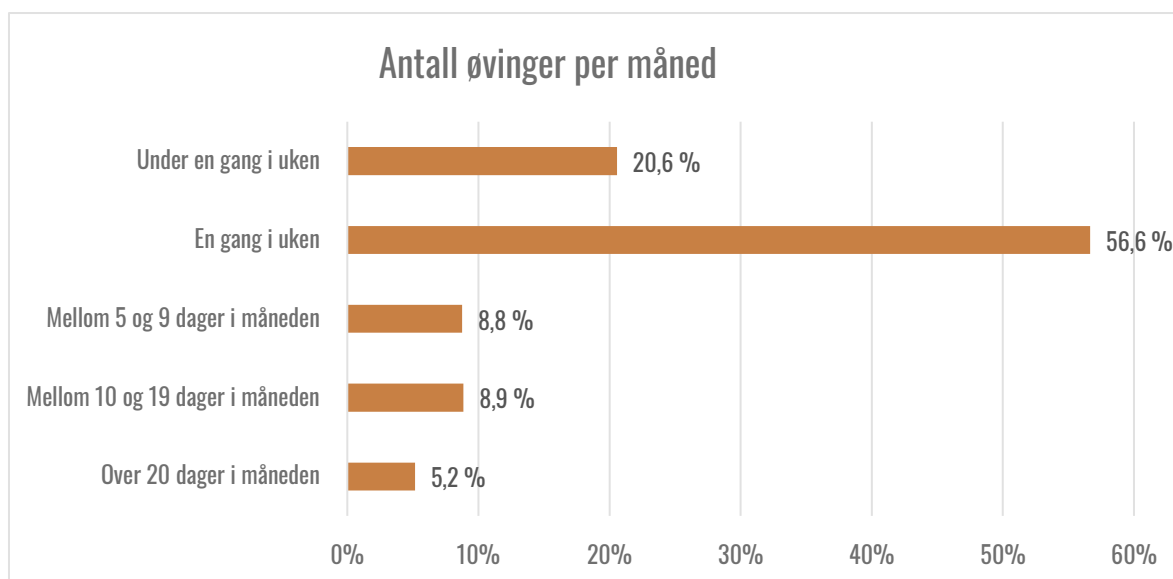

Figur 17. Antall deltagere per oppføring, som da må antas å være per lag/forening. N=1442.

Vi ser de fleste brukerne er relativt små forsamlinger. De fleste brukerne har under 40 deltagere. Det vanligste er å ha mellom 20 og 39 deltagere på aktiviteten. Det er kanskje naturlig med tanke på hvilke brukere vi hittil har beskrevet, dvs. kor og korps.

Eksempler på de som har de aller største forsamlingene, dvs. over 100 registrerte deltagere, kan være festivaler og hele kulturskoler, men i størst grad de som har oppsummert alle brukerne istedenfor å ha en registrering per type aktivitet. F.eks. som denne oppføringen: «Utleie, dåp, bursdag, begravelser, julebord, bryllup», som beskriver bruken av et grendehus.

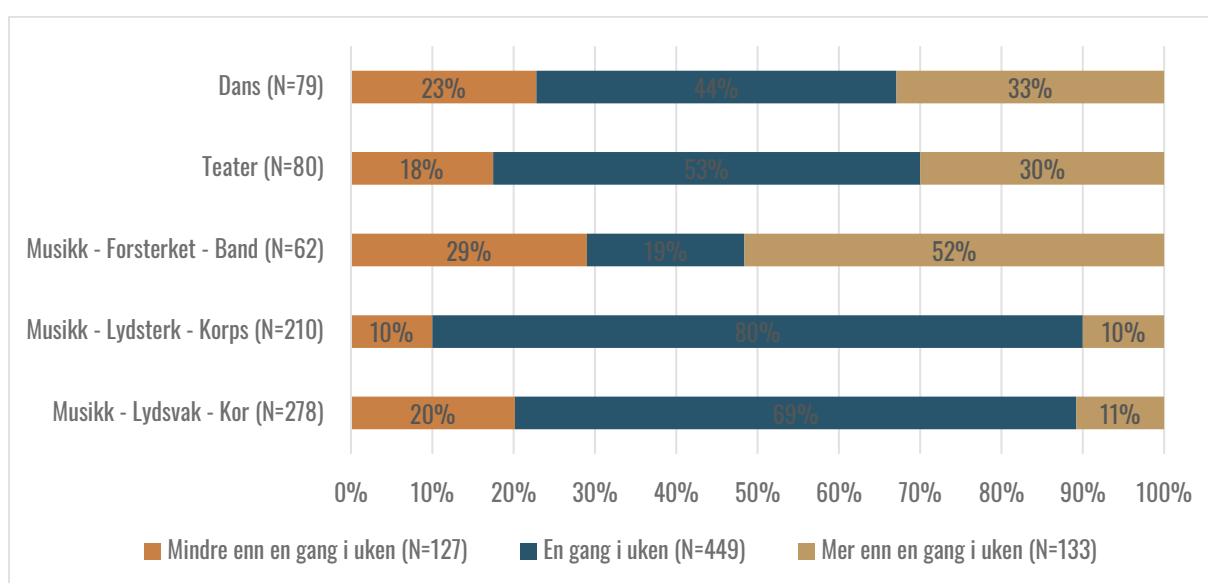
Vi vet også noe om *hvor ofte* deltagerne bruker lokalet. Kartleggerne har registrert antall dager og timer pr måned rommet brukes til øving/undervisning/produksjon (uten publikum).

Figur 18. Øvingsfrekvens per bruker kategorisert. N=948.

Her er det veldig tydelig at de aller fleste har én øving i uken. Det er verdt å legge merke til at de andre kategoriene er gruppert, men siden det var så mange observasjoner som bare øvde en gang i uken, lot vi denne stå for seg selv. Det er også en del (21 %) som har færre enn én øving i uken. De færreste øver oftere enn dette. Ser vi på hvem som oppgir at de øver over 20 dager i måneden, så er det ofte oppsamling av brukere, f.eks. beskrevet slik: «Møte- og aktivitetsplass, bursdagsfeiringer, tumleplass, strikkekafé mm.», eller «Variert bruk: Teater, dans, korps, ungdomsklubb, Gymnastikk og idrett og privatpersoner». Det er vanskelig å se noen systematiske likhetstrekk mellom de andre som øver en gang i uken.

Vi ville også se om det var noen forskjeller mellom kulturuttrykk. Figuren under viser øvingsfrekvensen for et utvalg av kulturuttrykkene (valgt ut for lesbarhetens skyld).

Figur 19. Øvingsfrekvens per utvalgte kulturuttrykk. N er vist både per kulturuttrykk og per øvingsfrekvens.

Siden vi allerede har slått fast at de fleste øver en gang i uken, eller sjeldnere, er det mer interessant å se på hvem som øver mer. Det kulturuttrykket som har den største andelen som øver oftere enn en gang i uken, er bandene. Vi ser likevel at det er relativt få kartlagte band, så det er nok problematisk å generalisere ut ifra dette. Ser vi på de største brukergruppene, finner vi at rundt 10 % av korene og korpsene øver mer enn en gang i uken. Det er nærliggende å tro at dette kan være kor og korps som utøver på et høyt nivå.

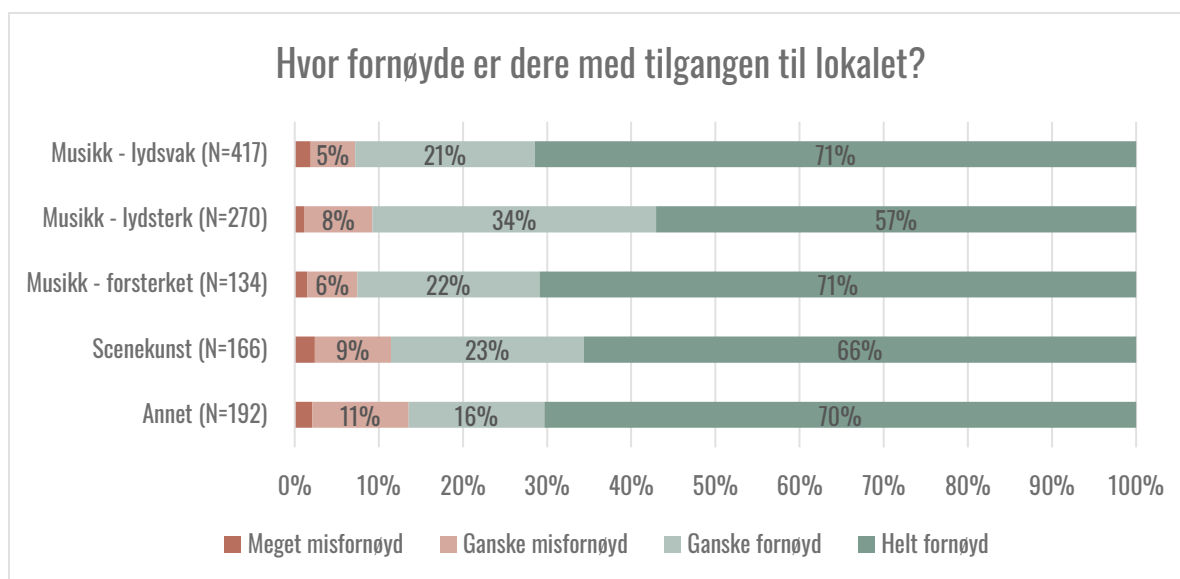
5.1 Brukertilfredshet

Vi har til nå sagt noe om hvem som bruker lokalene, hvor mye de brukes, og beskrevet situasjonen i de kartlagte lokalene. Vi har også lært hva som kjennetegner egnede rom for ulike typer kulturutøvelse i Kulturalliansen sitt kapittel, og vi skal nå se på hvordan brukerne selv vurderer kvaliteten på rommene.

5.1.1 Tilgang til lokalet

At et lokale er tilgjengelig er kanskje det aller viktigste kriteriet for om man får øvd, drevet med og/eller fremført kultur. Tilgjengelighet kan handle om flere forhold. Vi har tidligere skrevet om universell utforming, men kan også innebefatte mye mer. I Telemarksforsknings rapport «Er det rom for kultur i norske kommuner» etablerte vi kategorier for ulike typer tilgang. En måte et lokale kan være tilgjengelig, eller utilgjengelig, på er geografisk. F.eks. er reisevilligheten lavere jo lengre tid det vil ta å komme seg til lokalet. Pris kan også gjøre lokaler utilgjengelige. Det gjelder spesielt de voksne, i og med at de fleste kommuner tilbyr gratis leie av kommunale lokaler for barn og unge. Til slutt fant vi at det var tekniske begrensninger på tilgangen, f.eks. vanskelig å skaffe oversikt over ledige lokaler, begrenset nøkkeltilgang, behov for bemanning ved bruk osv.

Vi antar at behovet for tilgjengelighet er likt mellom kulturuttrykkene, selv om det kan tenkes at noen kulturuttrykk har behov for lokaler som kan være mindre tilgjengelige enn andre. F.eks. kan det være enklere å finne et møterom til en historieforening enn en scene for en teatergruppe. Dette reflekteres ikke i særlig grad i den innrapporterte tilfredsheten. Vi ser det er relativt liten forskjell mellom kulturuttrykkene.

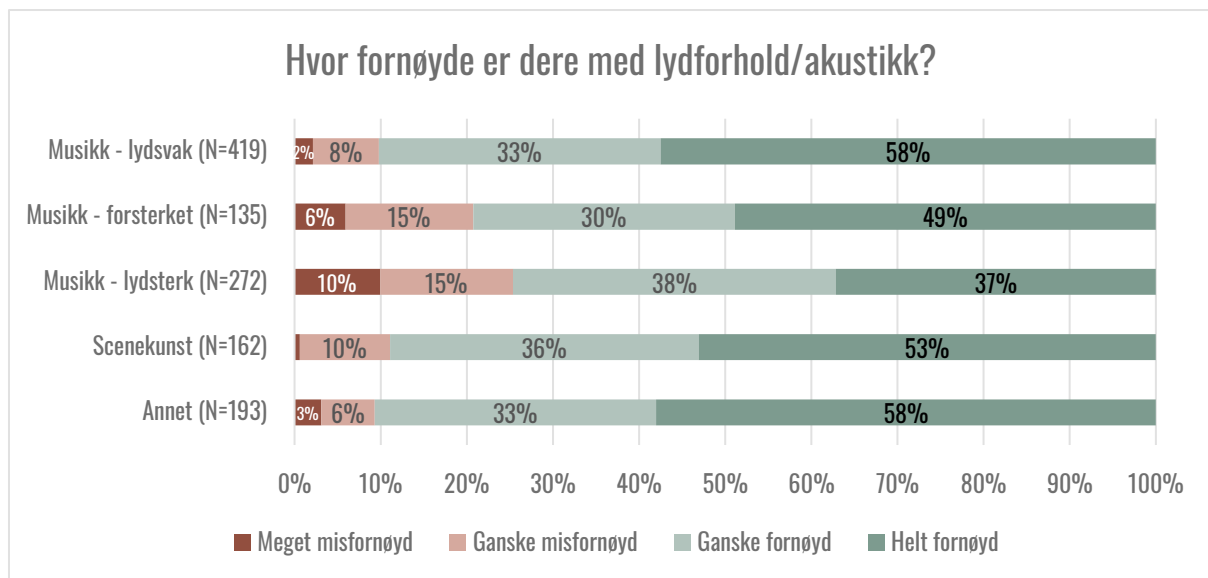

Figur 20. Brukernes svar på spørsmålet «Hvor fornøyde er dere med tilgangen til lokalet?».

Som vi ser, er tilfredsheten blant brukerne høy. Alle gruppene av brukere har over 89 % som er fornøyde med tilgangen til lokalet. De som driver med lydsterk musikk har noe lavere andel som er «helt fornøyd». Det er nærliggende å tro at figuren reflekterer i stor grad den erfaringen Kulturalliansen, og kartleggerne vi har snakket med, har gjort seg; nemlig at brukerne er veldig fornøyde med at de i det hele tatt har et lokale. Man kunne spesifisert hva man mente med tilgang, f.eks. om det var lett å skaffe nøkkelkort, om huset lå sentralt til, om det var parkeringsplass, om man fikk øve/fremføre så ofte man ville eller lignende. Siden man ikke har spesifisert hva man mener med tilgang kan dette spørsmålet på noen måter tolkes til å være et spørsmål om: er dere fornøyde med å ha tilgang til et lokale? Og der ser vi svaret er soleklart ja. Det ville sannsynligvis sett annerledes ut hvis man også hadde kartlagt de som *ikke* har tilgang til et lokale.

5.1.2 Lydforhold/akustikk

I figuren under viser vi gjennomsnittlig score på spørsmålet «Hvor fornøyde er dere med lydforhold/akustikk» på en skala fra 1-4 der 1 betyr meget misfornøyd og 4 er helt fornøyd. Det er i hovedsak musikerne som har etablerte standarder for lydforhold og akustikk, men det er også relevant for f.eks. teater og dans.

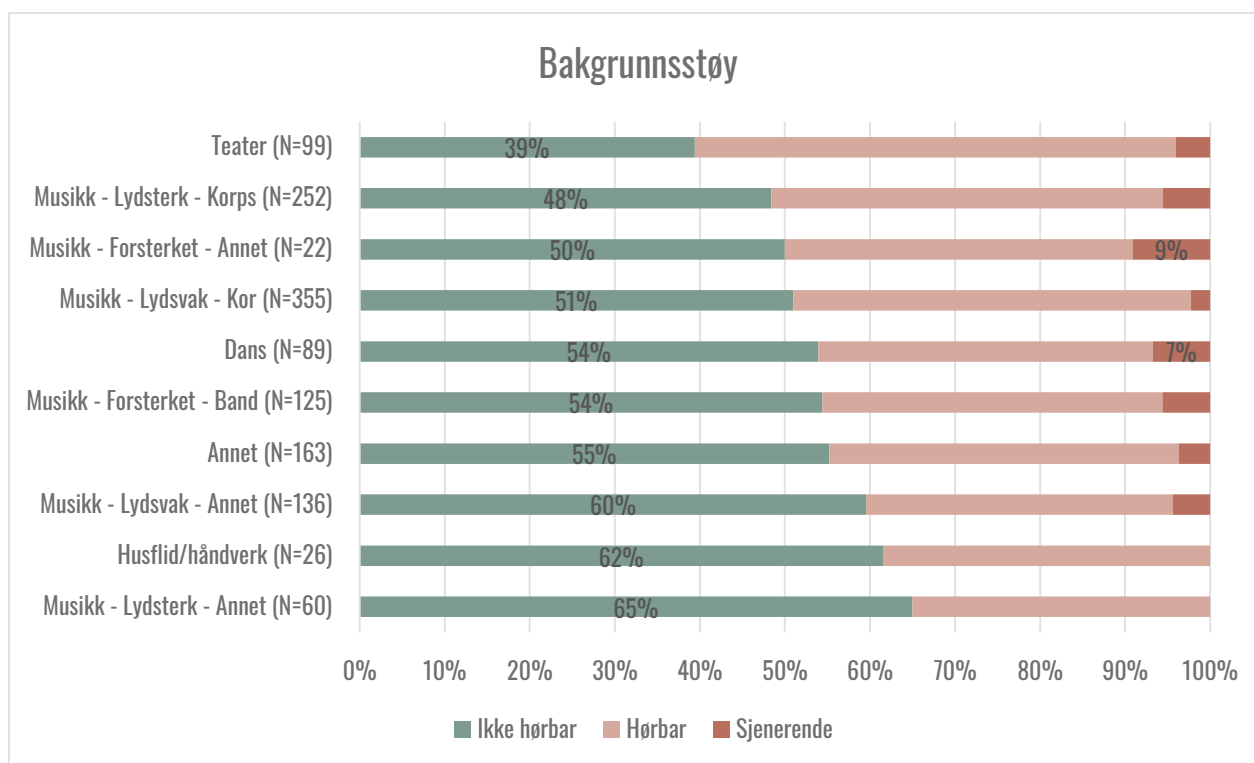
Figur 21. Brukernes svar på spørsmålet «Hvor fornøyde er dere med lydforhold/akustikk?».

Blant alle gruppene av kulturuttrykk er over 75 % av brukerne fornøyde. Andelen som er misfornøyd er høyest blant de som utøver lydsterk musikk. Her er 25 % av brukerne enten meget eller ganske misfornøyd. 21 % av de som utøver forsterket musikk er misfornøyd. Blant de som utøver lydsvak musikk er hele 90 % av brukerne fornøyde, og nesten 60 % av disse er så fornøyde som det var mulig å svare.

Blant de som driver med scenekunst eller annen aktivitet, f.eks. husflid eller kunstutstilling, er tilfredsheten med lydforholdene også stor. Her svarer henholdsvis bare 11 % og 9 % at de er misfornøyd.

I tillegg til å se på egenrapportert tilfredshet er det også blitt kartlagt noen faktorer knyttet til lydforhold; bakgrunnsstøy og klang.

Om det er bakgrunnsstøy eller ikke er en viktig faktor for både trivsel og kulturutøvelse. Som vi leste i kapittel 3, kan bakgrunnsstøy forstyrre konsentrasjon og lydbilde og dermed gi dårligere kvalitet på kunsten som praktiseres. Her viser vi kartleggingen av subjektive vurderinger av den som har utfyllt skjemaet, rangert fra den som har mest hørbar/sjenerende til den som har minst.

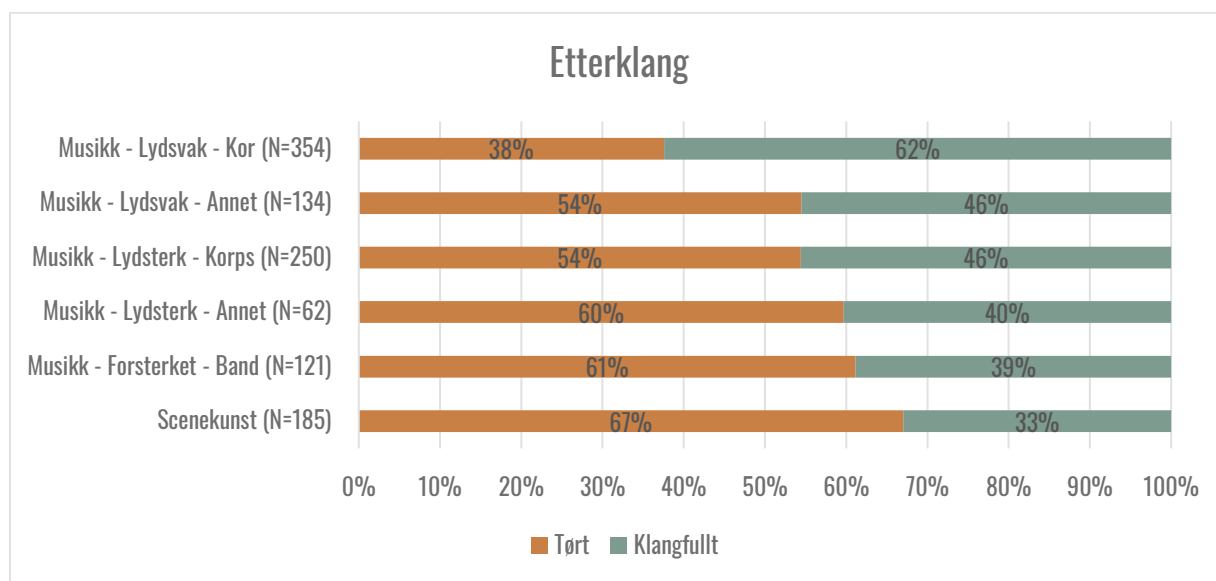

Figur 22. Brukernes vurdering av bakgrunnsstøy, fordelt på «ikke hørbar», «hørbar» og «sjenerende».

Den gruppen som har høyest andel som opplever bakgrunnsstøy er de som utøver teater. Her rapporterer over 60 % at de opplever hørbar eller sjenerende bakgrunnsstøy. Det er likevel verdt å nevne at dette ikke er den største gruppen av brukere. Hvis vi ser nærmere på gruppene med flest observasjoner, dvs. korpsene og korene, finner vi at omtrent halvparten opplever hørbar eller sjenerende bakgrunnsstøy. De som har rapportert inn høyest andeler av sjenerende bakgrunnsstøy er de som driver med forsterket musikk (ikke band), og de som danser. Henholdsvis 9 % og 7 % av disse opplever dette.

Spesielt for musikk har betydningen av klang i rommet, eller om det er «tørt», mye å si for hva slags musikk som passer til å utøves der. For å få en indikasjon på om et rom er *tørt* eller *klangfullt*, kan man bruke stemmen sin eller klappe med hendene og høre på gjenklngen/ekkoet i rommet. Er det kort gjenklngen/ekko er rommet på den tørre siden av skalaen. Henger lyden igjen lenge vil rommet vurderes som klangfullt. Ifølge Kulturalliansen kan etterklang forklares slik: etterklang er et vanlig ord for det lille ekkoet som gjør at en stemme, et kor eller et instrument høres litt lenger enn den lyden som opprinnelig ble laget. Noen rom har rette, glatte vegger og tak, noe som gjør at ekkoet/etterklngen blir klarere og høres lenger, andre har ujevne humper, har en søyle midt i eller har ulike takhøyde i ulike deler av rommet. Da blir etterklngen mindre tydelig, og man hører bare den opprinnelige lyden. Som beskrevet i kapittel 3.4 har Norsk Musikkråd slått fast at kor trenger etterklang slik at de ulike stemmene balanseres, mens lydsterk musikk *ikke* skal ha for mye etterklang slik at de ulike instrumentene høres fra ulike posisjoner i orkesteret.

Dette ble også kartlagt, og som figuren viser er det noe variasjon om det er brukerne selv som har rapportert inn, eller om det har vært en kartlegger der og målt.

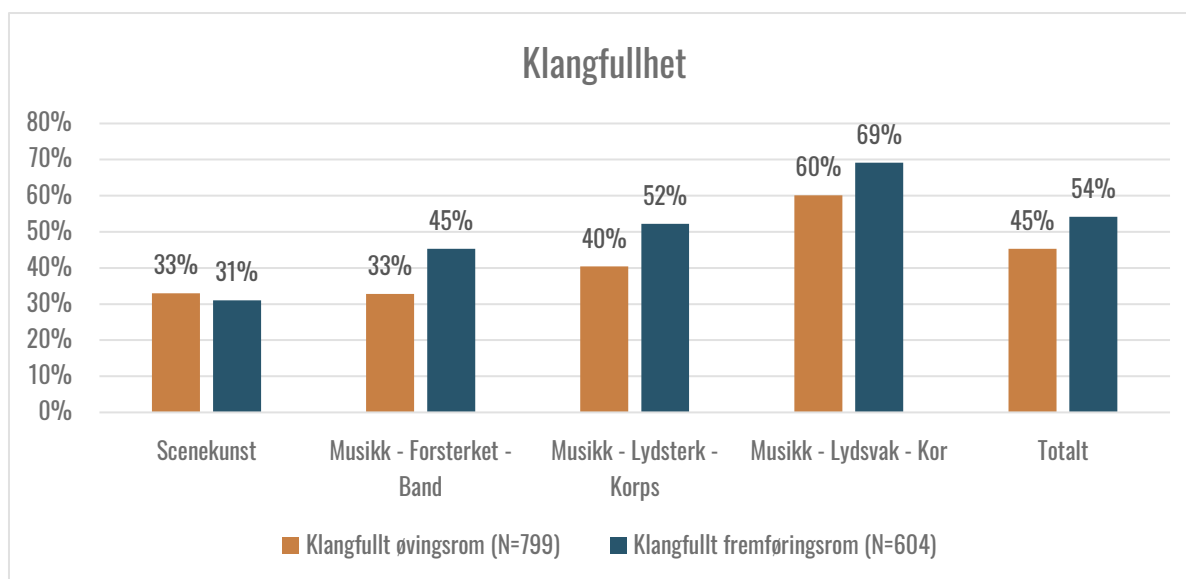
Figur 23. Brukernes vurdering av rommet som brukes er «tørt» eller «klangfullt».

Det er korene som i størst grad opplever at lokalene de er i er klangfulle. 62 % av korene øver og/eller fremfører i rom som er klangfulle. Ifølge Kulturaliansen er det problematisk at så mange som 38 % av korene øver i tørre rom, dvs. at det antakeligvis ikke er nok klang for å balansere stemmene.

Blant korpsene er det omtrent like mange som øver og/eller fremfører i tørre som i klangfulle rom. Som nevnt ovenfor skal lydsterk musikk som korps helst ikke ha for mye klang da det forstyrrer lydbildet og kan bli bråkete.

Blant bandene er det flere som øver i rom med tørr etterklang enn i klangfulle rom. Det er ifølge Kulturaliansen anbefalt at forsterket musikk også bør ha relativt tørre rom lydmessig.

Det kan også være forskjeller på øvingsrom og fremføringsrom, som vist i figuren under. Det er naturlig å tenke seg at fremføringsrommene ofte er mer klangfulle i og med at de må være større for å romme et publikum.

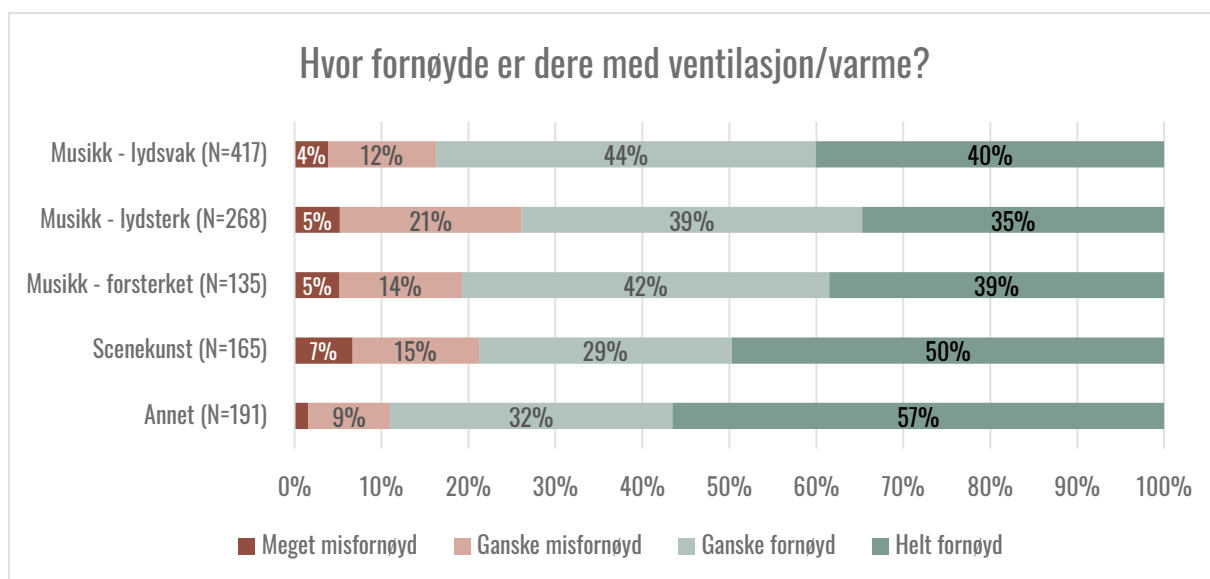

Figur 24. Brukernes vurdering av om rommet de enten øver eller fremfører i er klangfullt.

Totalt sett stemmer antagelsen om at fremføringslokaler er mer klangfulle enn øvingslokaler, over halvparten av øvingsrommene er klangfulle. Hele 69 % av korene har klangfulle fremføringsrom. Det kan vi av gode grunner anta er kirker. Mer overraskende er det kanskje at de som utøver scenekunst i liten grad har klangfulle fremføringslokaler. Faktisk i mindre grad enn øvingslokaler. Vi vet ikke hva dette skyldes.

5.1.3 Ventilasjon/varme

Temperatur og god luft er viktige forutsetninger for å oppholde seg i et rom over tid, og også for utøvelsen av kultur. F.eks. er det viktig at temperaturen er relativt stabil for alle de som må stemme instrumentene sine, eller det er viktig at det ikke er for kaldt i et rom man skal synge, i for stemmens skyld. Det er også vanskelig å danse om det er så kaldt at man må ha på seg mye klær. Under viser vi de ulike gruppenes svar på hvorvidt de er fornøyde med ventilasjon og varme på en skala fra 1 til 4 der 1 betyr meget misfornøyd og 4 betyr helt fornøyd.

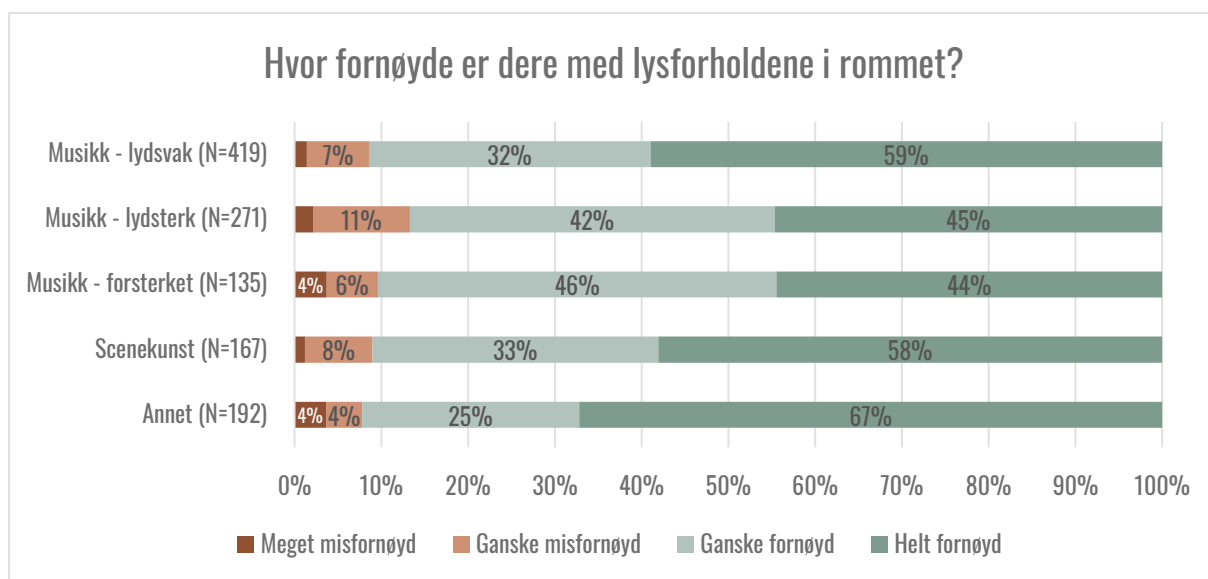
Figur 25. Brukernes svar på spørsmålet «Hvor fornøyde er dere ventilasjon/varme?».

Også her er det de som utøver lydsterk musikk som har størst andel som er misfornøyd. Det kan ha sammenheng med at lydsterk musikk ofte består av mange personer som trenger et relativt stort romvolum for at det ikke skal bli for varmt eller for dårlig luft. Det ville vært interessant om spørsmålet var delt opp, slik at man fikk mulighet til å vite om brukerne var fornøyde med enten ventilasjonen eller temperaturen. F.eks. kan det hende brukerne hadde andre synspunkter om de ble spurt om de syntes rommet var for varmt eller for kaldt.

Uansett er også absolutt flest fornøyd, på tvers av kulturuttrykkene. F.eks. halvparten av de som utøver scenekunst «helt fornøyd» med ventilasjon/varme.

5.1.4 Lysforholdene i rommet

Lys er viktig for alle, og retten til tilfredsstillende belysning for å verne sikkerhet og helse er lovfestet i arbeidsplassforskriften § 2-11. Videre sier Forskrift om helse og miljø i barnehager, skoler og skolefritidsordninger sin § 7 at «virksomhetens lokaler [...] skal ha en tilfredsstillende belysning som er tilpasset planlagt bruk». Dette er relevant siden vi vet at mange bruker skolelokaler til kulturutøvelse. Så vidt vi vet gjelder ikke tilsvarende forskrifter for frivillighetens bruk av både privat og offentlig eide lokaler. I tillegg har kulturutøvelse noen spesielle behov hva gjelder lysforhold. Eksempelvis er de som skal lese noter avhengig av godt lys. Teater- og dansegrupper kan ha behov for en «black box», eller foreninger kan ha behov for god blending av sollys. I tillegg er det i fremføringslokaler viktig med tykke gardinger og scenelys.

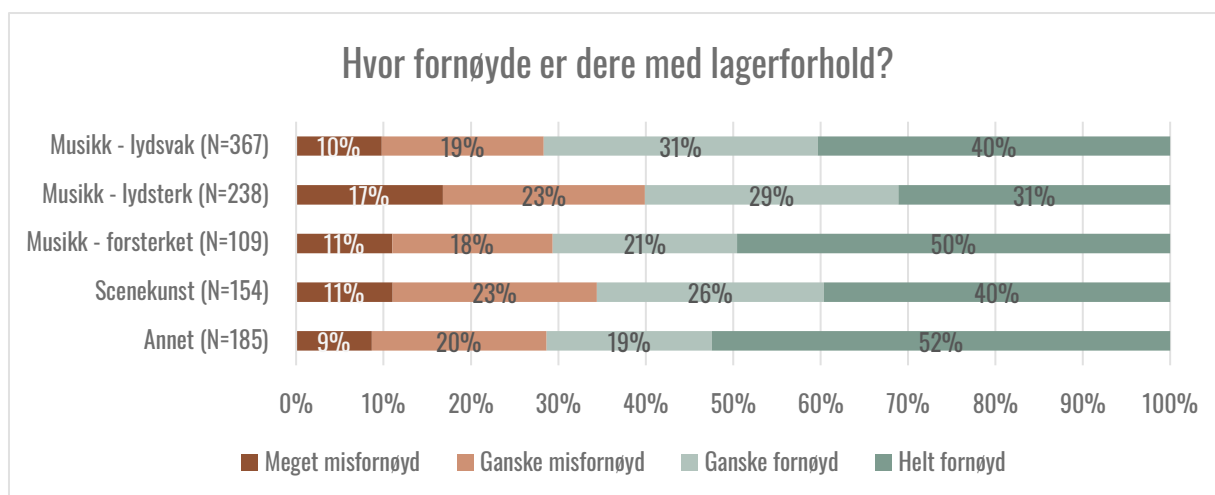

Figur 26. Brukernes svar på spørsmålet «Hvor fornøyde er dere med lysforholdene i rommet?».

Som Figur 26 viser er tilfredsheten med lysforholdene generelt høy. Gruppen med høyest andel misfornøyd er igjen de som driver med lydsterk musikk. Vi vet ikke hva dette skyldes. Ellers er det små forskjeller mellom kulturuttrykkene, men noe forskjell mellom andelene på «ganske» og «helt» fornøyd, uten at vi har grunnlag for å spekulere i hva det kan skyldes.

5.1.5 Lagerforhold

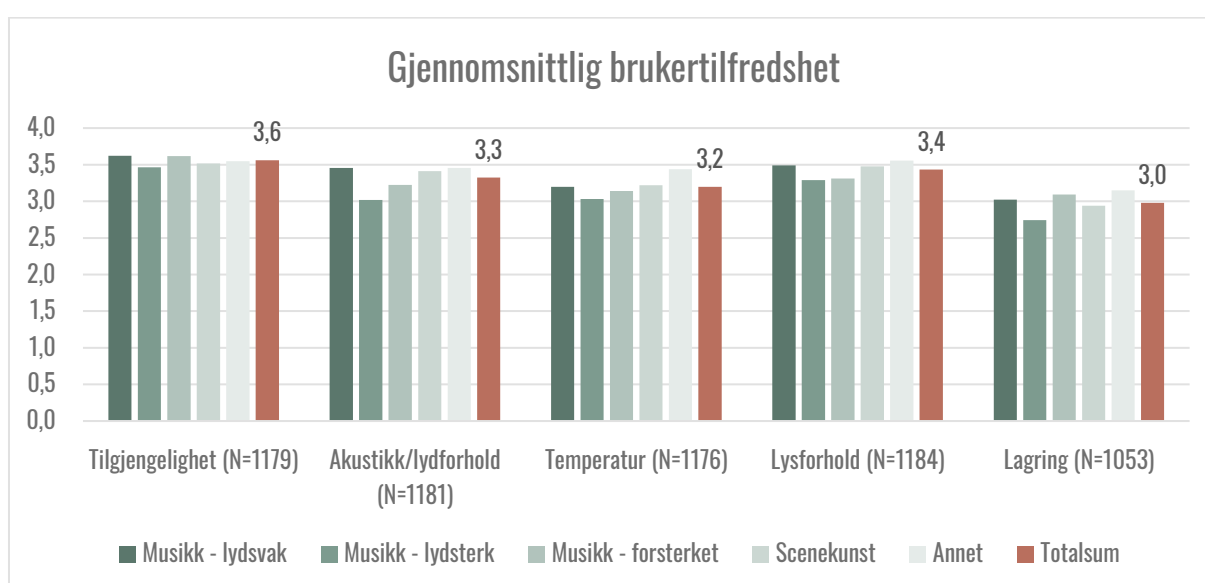
Lagerforhold er viktig for alle kulturuttrykkene, selv om det vil variere hva behovet er. For eksempel vil lagringsbehovet til et kor og et korps være ulikt. Et kor trenger kanskje bare et notearkiv og et sted å oppbevare notestativ, mens et korps gjerne må ha et lager for å oppbevare slagverk eller andre større instrumenter, stoler, i tillegg til notearkiv og et sted å oppbevare notestativ. Også teatergrupper beskriver utfordringer med f.eks. lagring av kostymer og kulisser. Et annet aspekt ved behovene for lagring er *hvor* lageret er. Noen har mulighet til å lagre ting i rommet de f.eks. øver i, mens andre må hente slagverket sitt i kjelleren, bære det opp i tredje etasje, og ned igjen, for hver øving. *Lagerforholdene* er også viktige, det er blant annet ikke forsvarlig å oppbevare kunst i et rom som er fuktig, eller utsatt for mye sollys. Vi så tidligere at det bare er omtrent halvparten av rommene som har registrert lagringsmuligheter, men vi vet som sagt ikke om de resterende ikke har det, eller bare har unnlatt å besvare dette spørsmålet i kartleggingen.

Figur 27. Brukernes svar på spørsmålet «Hvor fornøyde er dere med lagerforhold?».

Av de ulike faktorene som det er målt tilfredshet med, er lagerforhold faktoren det er lavest tilfredshet med. Det er også det spørsmålet færrest har svart på, når vi sammenligner antall svar i de ulike figurene. Det er 131 færre svar på dette enn på det forrige. Det er vanskelig å si om det har betydning for representativiteten eller ikke. De brukerne som utøver lydsterk musikk og scenekunst har de høyeste andelen misfornøyde (hhv. 40 % og 34 %). Som nevnt tidligere kan det reflektere større behov for lagring av store og tunge ting, f.eks. kulisser, slagverk osv. og det er også grupper som antakeligvis må bruke mye tid på å rigge opp og ned for hvert bruk. Dermed er det upraktisk om lageret er langt unna. Man skulle kanskje tro at det samme gjaldt de som utøver forsterket musikk, men her er de fleste fornøyde (71 %).

5.1.6 Videre analyse av brukertilfredshet

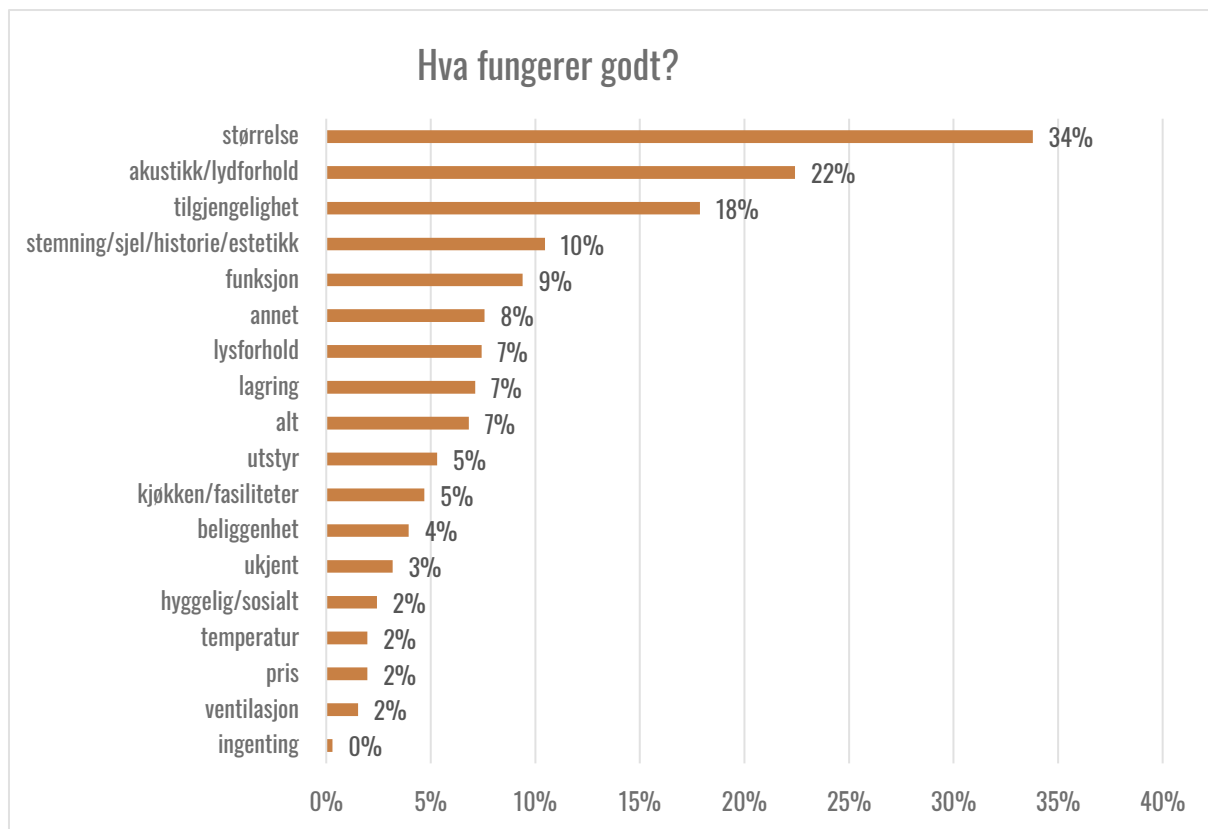
Figur 28. Brukernes gjennomsnittlige svar på ulike spørsmål knyttet til tilfredshet på en skala fra 1-4 der 1 betyr meget misfornøyd og 4 betyr helt fornøyd.

Figur 28 oppsummerer funnene hittil i kapitlet. Det mest påfallende er at den gjennomsnittlige tilfredsheten blant alle kulturuttrykkene, alle faktorene tatt i betraktning, er høy. Den faktoren som har høyest tilfredshet er tilgangen til lokaler. Den gjennomsnittlige tilfredsheten med tilgang på lokaler er 3,6 på en skala fra 1-4 der 1 betyr meget misfornøyd og 4 betyr helt fornøyd. Med andre ord er tilfredsheten med faktorene samlet sett relativt stor, tilsvarende ganske fornøyd eller høyere. Den laveste tilfredsheten så vi tidligere var med mulighetene for lagring.

Kartleggingen for øvrig peker likevel på en rekke faktorer som gir et litt annet bilde av egnetheten til lokalene. For det første viser kartleggingen at byggene som brukes er av høy alder, og at man dermed kan anta et visst nivå av vedlikeholdsbehov, som sannsynligvis vil gå ut over lyd- og lysforhold og temperatur. F.eks. kan gamle vinduer gjøre det kaldt. For det andre har bare halvparten av rommene oppgitt at de har lagringsmuligheter. For det tredje øver omtrent 40 % av korpsene i lokaler som er klart mindre enn minstekravet for lydsterk musikk, og 25 % av korene øver i lokaler som enten er klart mindre eller større enn anbefalt. Som diskutert i kapittel 4.2.1 er det noen forbehold som må tas om disse tallene. Når det gjelder lydforholdene, melder en relativt stor andel om bakgrunnsstøy i lokalene de øver og fremfører i, og ikke alle er i lokaler som har passe klang/mangel på klang ut ifra behovene. Kartleggingen har også vist at det antakeligvis er en lengre vei å gå før lokalene er tilgjengelig for alle, uavhengig av funksjonsevne.

Vi så grunn til å undersøke dette nærmere, og så derfor nøyere på de kvalitative svarene som er kartlagt. Brukerne fikk anledning til å beskrive hva som henholdsvis fungerer godt og dårlig med rommet i åpne svarfelt i kartleggingsskjemaet. Av de 1442 kartlagte brukerne var det 660 brukere (45,5 %) som valgte å skrive hva som fungerte godt og 449 (31 %) som valgte å skrive hva som fungerte dårlig. Det vil si at det er flere positive enn negative tilbakemeldinger.

Det var stor variasjon i hva som ble trukket frem som positivt av brukerne. Noen skrev lange svar, andre korte, noen er mer positive enn andre. For å kunne vise frem helheten, gikk vi manuelt gjennom svarene og kategoriserte dem etter hvilke temaer som ofte ble nevnt. Mange nevnte flere enn én ting; her har vi summert opp de ulike temaene.

Figur 29. Frekvensen av tilstedeværelsen av utvalgte tema i brukernes tekstsvaer på spørsmålet «Hva fungerer godt?». N=660.

Vi ser det er klart flest som har svart at de er fornøyde med størrelsen på rommet. Mange har også svart at de er fornøyde med **akustikk/lydforhold**. 18 % har svart at de er fornøyde med tilgangen på lokalet.

Som nevnt tidligere kan det gjelde flere forhold. For å illustrere har vi valgt ut noen sitater:

- *Vi har store og fleksible arealer som i liten grad blir brukt av andre.*
- *Tomt rom vanligvis, bygget er sentralt for brukerne og skolen er positive til korpsset (hjelpsomme)*
- *Tilgjengeleghet og universell utforming, salen si storleik, variasjon - kan brukast til mange ulike formar for aktivitetar. Midt i bygda. Utfyller den kommunale storstova [...].*

69 brukere har trukket frem at det de er mest fornøyde med er noe mer abstrakt enn det kartleggingen for øvrig har vært opptatt av, nemlig **stemningen**, eller sjelen til rommet, ev. historien eller rett og slett bare at det er estetisk vakkert. Her er noen sitater som illustrerer dette:

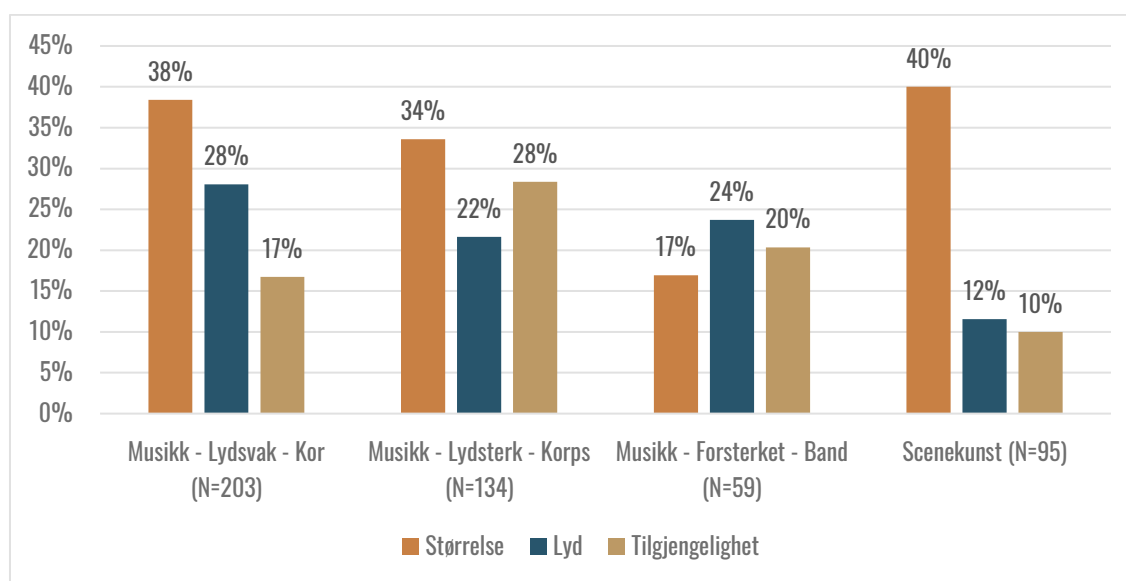
- *Fin atmosfære og nydelig bevaringsverdig scene og flott akustikk*
- *Akustisk, historien i veggene, sjarmen, intimiteten*
- *Det er et lokale med sjel og identitet som bidrar til et spennende miljø.*

Man kunne slått sammen denne kategorien med svarene under «**hyggelig/sosialt**» og «**kjøkken/fasiliteter**», for i sum er ganske mange som nevner at dette er det viktigste med lokalet. F.eks. at det er et kjøkken der så man kan lage ha servering i pausene, eller at øvingene i seg selv er hyggelige og sosiale.

En annen ting som ikke fanges opp i kartleggingen er **pris**. Det kunne strengt tatt vært en kategori under «tilgjengelighet», i og med at prisen ofte påvirker om brukerne har råd til å bruke lokalet eller ikke, men vi synes det var viktig å trekke det frem som et eget poeng. Under viser vi et sitat som ikke nødvendigvis er representativt for de øvrige svarene, men som illustrerer et kjent tilfelle for mange av kartleggerne vi har snakket med:

- *Lokalet er gratis så koret stiller ikke så mye krav til akustikk/lydforhold, som er midt på treet.*

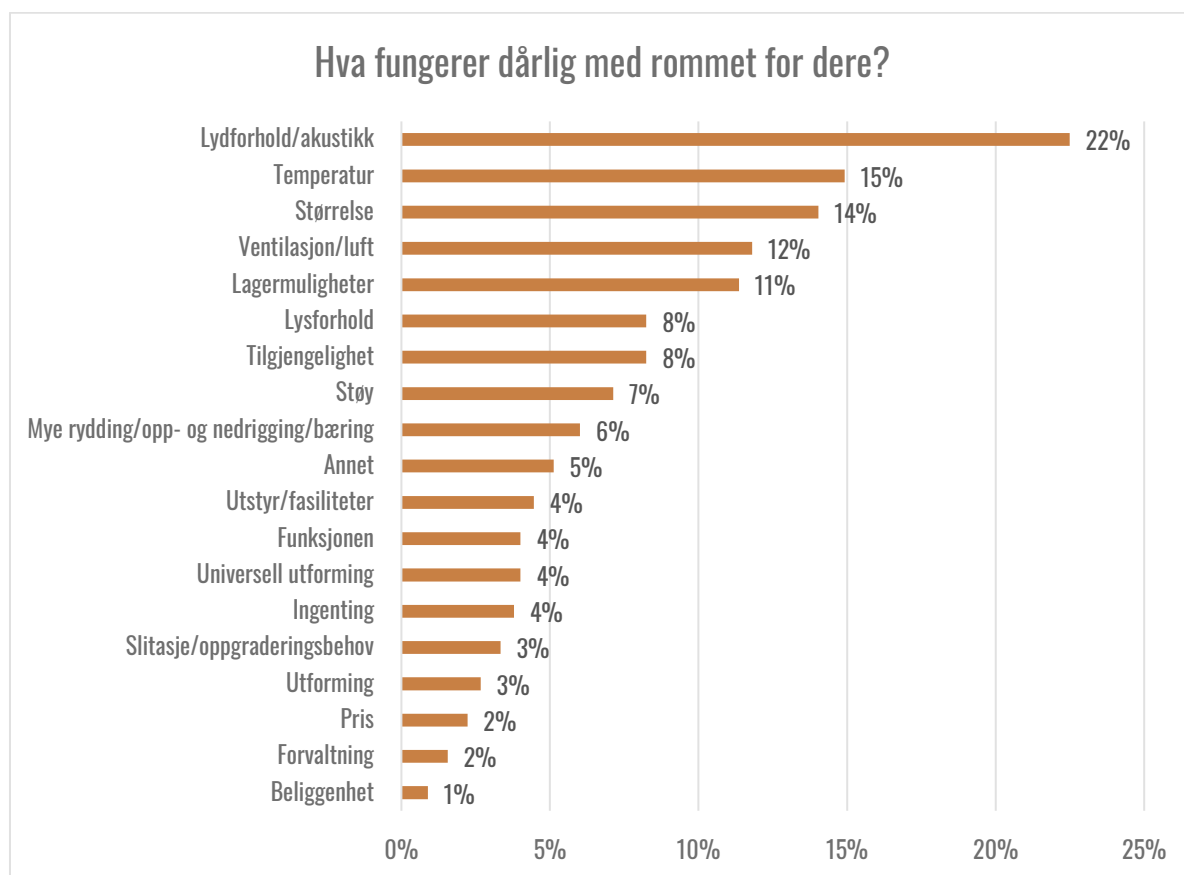
For å kunne se nærmere om det var forskjeller mellom kulturuttrykkene, testet vi om tilbakemeldingen inneholdt de mest nevnte faktorene: størrelse, akustikk/lydforhold og tilgjengelighet.

Figur 30. Frekvensen av tilstedeværelsen av «størrelse», «lyd» og «tilgjengelighet» i brukernes tekstsvaer på spørsmålet «Hva fungerer godt?», fordelt på kulturuttrykk.

I Figur 30 ser vi at størrelse er det flest nevner de er fornøyde med på tvers av alle musikkuttrykkene, bortsett fra de som spiller i band. Det er vanskelig å si om dette er et uttrykk for hva de har mest behov for, ev. det de er opptatt av, eller om det faktisk er det som er «objektivt» sett best i lokalet de øver eller fremfører i. Tilsvarende kan vi si når vi ser at de som driver med scenekunst, dvs. dans eller teater, har klart størst prosentandel som er fornøyd med størrelsen. Det kan være et uttrykk for at man kan være avhengig av mer plass for å utøve scenekunst, men det vet vi altså ikke. På samme måte er kanskje de som bedriver musikk mer opptatt av, og nevner derfor lydforhold/akustikk oftere enn de som driver med scenekunst. Det er korpsene som oftest nevner at de er fornøyd med tilgjengeligheten. Man kan tenke seg at det betyr at korpsene større grad opplever å ha tilgang til lokaler, kanskje fordi det er mange skolekorps, men det er vanskelig å vite akkurat hva dette er et uttrykk for.

Vi skal nå se hva brukerne er *misfornøyde* med. Som før har vi kategorisert tekstsvarene i noen tema som ble nevnt av mange brukere.

Figur 31. Frekvensen av tilstedeværelsen av utvalgte tema i brukernes tekstsvaer på spørsmålet «Hva fungerer dårlig i rommet for dere?». N=449.

Vi ser at det er mange av de samme forholdene brukerne er misfornøyd med som de var fornøyd med, men rangeringen er noe annerledes.

22 % av de som har beskrevet noe som fungerer dårlig har nevnt **lydforhold/akustikk**. Under viser vi noen sitater for å illustrere hvilke beskrivelser som ligger bak denne andelen:

- *Ikke veldig godt å synge i, men eneste tilgjengelige i kommunen. Ofte kaldt og det påvirker stemmen.*
- *Akustikk kunne vært bedre, men det gjelder de fleste lokaler.*
- *For oss som storband blir det alt for mye akustikk. Det blir et eneste surr av lyd*

Enda verre er beskrevet av et band som skriver: «Den dårlige akustikken gjør at elevene må bruke industrihørselvern når de over.» Igjen må vi påpeke at dette ikke er representativt for kommentarene, men et eksempel på hvordan forholdene i lokalene henger sammen med helse. Det ser vi også på andelen som har beskrevet at de er misfornøyd med **temperaturen** i rommet.

- *Storband: Temperaturen svinger en del. Utfordring for instrumentstemming.*

- Korps: *Stort lokale, tar tid å varme opp, kostnadskrevjande når laget elles har gratis øvingslokale i skulen.*
[...]
- Band: *Altfor lite rom. Kaldt om vinteren og køkhatt om sommeren.* [...]
- Kor: *Ikke veldig godt å synge i, men eneste tilgjengelige i kommunen. Ofte kaldt og det påvirker stemmen.*

Ventilasjon/lufting oppleves også som et problem for 12 % av de som har besvart spørsmålet. Det kan både være at det er «dårlig luft» i et rom, men også at ventilasjonsanlegg o.l. ikke fungerer eller fungerer dårlig. Et eksempel fra skolekorps som øver i en gymsal er:

Forferdelig akustikk. Mye lyd. Bråk fra ventilasjon. Om denne skrur av blir det umulig å oppholde seg i rommet pga at det blir varmt og tett. Ikke mulig å åpne vindu da dette er skrudd igjen.

Vi kunne teknisk sett slått sammen kategoriene «**lagermuligheter**» og «**mye rydding/opp- og nedrigging/bæring**». Men det er verdt å påpeke at så mange som 6 % (27 brukere) nevner helt eksplisitt den fysiske påkjenningen det er å ikke ha mulighet til å lagre utstyret de trenger for å drive med sitt kulturuttrykk. Her velger vi igjen å vise noen sitater for å illustrere utfordringene:

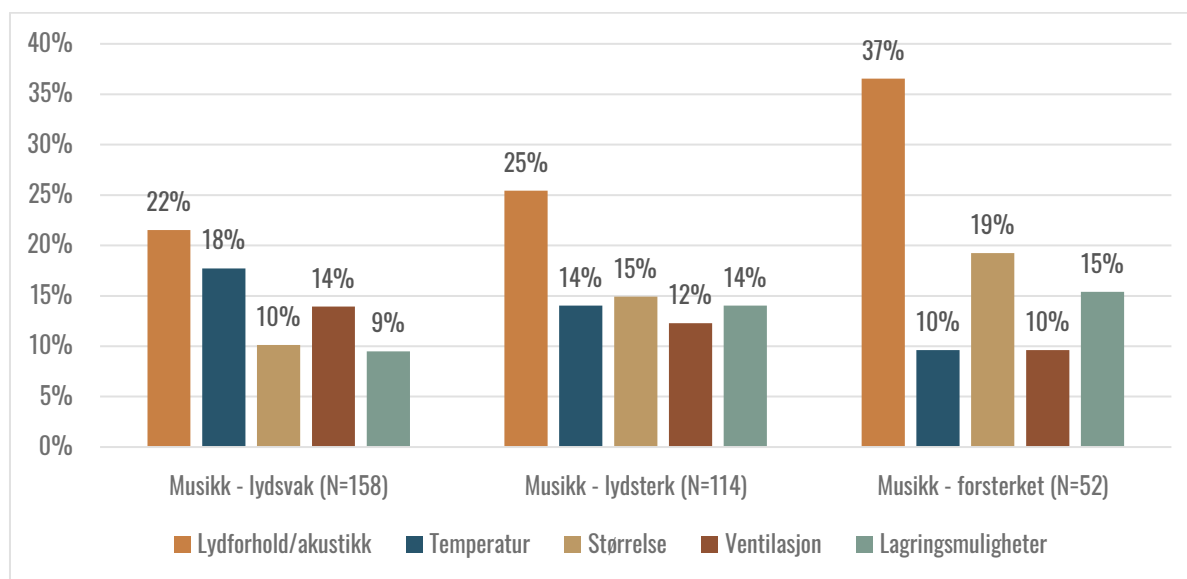
- *Koret er ikke helt fornøyd med bruken av utstyret. De må bruke ca 30 minutt på rigging av utstyr for hver korøvelse. Hver gang må vi koble hele anlegget fra hverandre og stue alle kabler, mikrofoner osv i kasser. Deretter stable alt inn under noen bord for at det skal ta minst mulig plass. Dette tar tid. Det hadde vært praktisk om anlegget kunne stått framme permanent, men der er det ikke plass til på bedehuset. Det er svært liten lagerplass.*
- *Storband: Blir jo litt rigg, men det er eget valg.*
- *Musikkteater for barn: Lagerrom på toppen av ei lang og bratt trapp. Hardt og glatt gulv. Kan få flis i foten.*

Det er ikke så mange som nevner det som noe de er misfornøyde med (7 brukere), men vi fant interesse i en kategori vi har valgt å kalle «**forvaltning**». Det kan både gjelde at utøverne opplever å få sen beskjed om at noe er opptatt eller at f.eks. skolen ikke har system for å ha på ventilasjonen etter skoletid. Noen nevner også problemer med den tekniske tilgangen, f.eks. at de opplever å møte opp til låste lokaler, eller at nøkkeltortene ikke fungerer. En representant for et korps som øver i et samfunnshus skriver:

[...] Konkurrerer med alt annet som måtte dukke opp på tallerken til «Kulturhuset». Kven som helst kan bestille slik at vi nærmest må ut av huset. Liten fleksibilitet fra husleiinga når det gjeld å ta vare på frivillig organisasjon sitt behov. Mye surr i bestilling/booking og beskjeder

Sitatet illustrerer et problem det er grunn til å tro at flere kan ha, altså problemer med bookingsystemer og nøkkeltilgang. Vi vet det har dukket opp flere aktører på markedet som tilbyr kommuner digitale løsninger for å gjøre lokalene sine tilgjengelige gjennom booking på nettsider. Det er ikke nødvendigvis et problem som er veldig utbredt i vårt datamateriale, men som kunne vært interessant å samle mer empiri på.

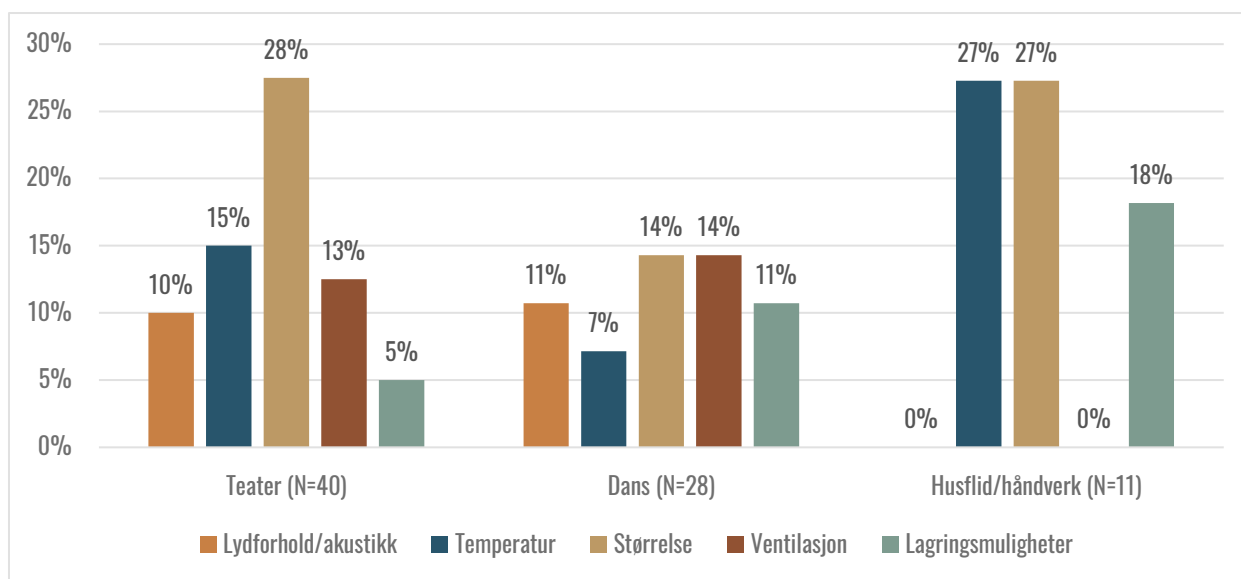
Også når det gjelder hva brukerne er utilfredse med, kan det være interessant å se om det er noe forskjeller mellom kulturuttrykkene.

Figur 32. Frekvensen av tilstedeværelsen av «lydforhold/akustikk», «temperatur», «størrelse», «ventilasjon» og «lagringsmuligheter» i brukernes tekstsvar på spørsmålet «Hva fungerer dårlig i rommet for dere?», fordelt på musikktyper.

Figur 32 viser andelen som driver med henholdsvis lydsvak, lydsterk og forsterket musikk som er misfornøyd med ulike sider ved de fysiske fasilitetene. De som har høyest andel som er misfornøyd med noe, er de som utøver forsterket musikk. Blant disse er nesten 40 % plaget av lydforhold/akustikk¹⁵. Det er høyest andel som er misfornøyd med akustikken også blant de andre som utøver musikk. Det er høyere andel som er misfornøyd med temperaturen blant de som utøver lydsvak musikk (ofte kor), enn i de andre musikktypene. Det kan ha sammenheng med at kor ofte øver/fremfører i kirker, som ofte har et stort kirkerom å varme opp. Det reflekteres kanskje også ved at det er en lavere andel av de som driver med lydsvak musikk som er misfornøyd med størrelsen enn blant de andre musikkuttrykkene. Som beskrevet før kan det se ut som de som driver med lydsterk og forsterket musikk har noe mer behov for lagringsmuligheter, eller så er de i alle fall i større grad misfornøyd med det enn de som driver med lydsvak musikk.

¹⁵ Vi minner om at det ikke er 40 % av brukerne totalt, men 40 % av de som har meldt at de har problemer med rommet de øver eller fremfører i.

Figur 33. Frekvensen av tilstedeværelsen av «lydforhold/akustikk», «temperatur», «størrelse», «ventilasjon» og «lagringsmuligheter» i brukernes tekstsvær på spørsmålet «Hva fungerer dårlig i rommet for dere?», fordelt på ulike typer kulturuttrykk.

Når det gjelder de andre kulturuttrykkene er det betraktelig færre svar, noe som i størst grad reflekterer at det er færre av disse som er kartlagt. De som driver med teater er i størst grad misfornøyd med størrelsen på lokalene. Tilsvarende ser vi ikke blant de som utøver dans. Vi ser alle andelene er relativt lave, noe som betyr at de i større grad oppfatter andre forhold enn lyd, temperatur, størrelse, ventilasjon og lagring som problemer. Vi har i denne figuren også valgt å vise husflid/håndverk spesielt, selv om det ikke er så mange av disse som er kartlagt. De er kanskje naturligvis ikke så opptatt av akustikk, men har relativt høye prosentandeler (27 %) som er misfornøyd med temperaturen og størrelsen på rommet de har sin aktivitet i. Det er også 18 % av disse som synes lagringen fungerer dårlig.

I tillegg til tekstsvarene om hva som fungerer bra og dårlig fikk brukerne anledning til å komme med konkrete forslag til forbedringer. Vi har ikke gått systematisk gjennom disse, men noterer oss at det er 115 brukere som *har* skrevet forslag til utbedring, men som *ikke* har skrevet at noe fungerer dårlig. Eksempler på dette er:

- Skolekorps: *Akustikken er ekstremt klangfull og den bør dempes. Det er for mye lyd og oppleves skadelig for hørselen. Til og med ungene (ca 9 år) klager på for mye lyd.*
- Brassband på menighetshus: *Det er for lite lys og det er veldig svakt. Korpset bruker ekstra lyskastere når det er øvelse. Det er også for mye lyd og flere opplever å ha vondt i ørene etter en øvelse. Det er som regel for kaldt. Lokalet har byttet til varmepumper som er vanskelig å regulere. Lageret er lite og utstyr må bæres ned trapper fra andre etasje.*
- Skolen har vært og rørt utstyr på lageret til korpset. Rektor endrer på ting uten å gi informasjon til korpset. Utstyr settes på andre lager og forsvinner. Rommet er litt lite og det er vanskelig å jobbe med balanse. Lyden kommer tett på og oppleves mektig. Ventilasjon er ofte av når korpset kommer. Tilgang på mer lagerplass på samme flate. Et av lagerne som korpset bruker er egentlig et handikoptolett.

Vi kan ikke vite om det har pågått misforståelser eller om det er ønsket å registrere på en slik måte, men det gir oss grunn til å anta at det kanskje er flere som er misfornøyde enn de 449 brukerne som har skrevet inn på punktet der de blir bedt om å si hva de synes fungerer dårlig.

5.2 Kommentarer fra kartleggere

Som vi har sett er majoriteten av de kartlagte brukerne fornøyde med tilgangen på, og forholdene i, lokaler for å øve og fremføre sine kulturuttrykk. Vi har likevel sett eksempler på mange problematiske forhold, også blant de som sier at de egentlig er fornøyde, men som legger til f.eks. at utøverne må bruke hørselsvern. For å forsøke å finne forklaringer på dette utførte vi intervjuer med tre av de som hadde kartlagt mange lokaler over større geografiske områder.

Disse tre kartleggerne er ansatt i et regionalt kultur- eller musikkråd. Etter hva vi vet finnes det også kartleggere som er representanter for kommunale musikk-/kulturråd eller ansatt i kulturadministrasjonen i kommunen. Det er også forskjeller fra fylke til fylke hvem som avgjør om en kommune skal bli kartlagt eller ikke. I ett av fylkene var det det regionale musikkrådet som bestemte hvilke kommuner som skulle kartlegges, selv om målet var å kartlegge alle kommunene. I noen av fylkene var det blitt kartlagt på initiativ fra det lokale kultur- eller musikkrådet, mens i andre kommuner var det ofte kultursjefen, eller tilsvarende, som ønsket at det skulle gjennomføres en kartlegging. I mange tilfeller er det kommunen, eller kommunen i samarbeid med det lokale rådet, som har bistått kartleggeren i å identifisere lokalene som skal kartlegges. F.eks. forklarer en av informantene det slik:

I alle kommunene har vi hatt tett dialog med kommunen, som innhenter lister med oversikt over de frivillige lagene og hvor de holder til. Og så har vi, vi har selv mye oversikt over hvor ulike musikklag øver, også har vi kontakt med medlemsorganisasjonene. Så det har vært en innhenting, en sammenligning av ulike lister. Samlet alt i et excelark som vi har gitt kartleggerne. Kommer de over noe mer må det legges inn. (Informant 2)

Vi har ikke oversikt over om alle rommene har blitt fysisk besøkt av kartlegger, eller om det er en blanding av fysisk oppmøte og innhenting av informasjon fra brukerne.

Intervjuene tok form som åpne samtaler, der premisset for intervjuet ble introdusert allerede på invitasjonse-posten: *«Det jeg gjerne vil snakke om er brukernes behov som kanskje ikke blir plukket opp i kartleggingen, i hvilken grad lokalene tilfredsstiller de oppfattede behovene, og kunnskapsnivået knyttet til standarder for kulturlokaler blant brukerne. I tillegg til en ting du har tenkt på i ditt arbeid med kartleggingen»*. En av fordelene med åpne samtaler, er at informanten forhåpentligvis føler at hen kan snakke fritt, og man dermed fanger opp hva som er viktigst for informanten, gitt premisset for intervjuet.

Alle informantene nevnte noe om at det har vært **krevene å innhente brukererfaringene**, dvs. temaene som ble dekket i kapittel 5. Alle informantene sa noe i retning av dette sitatet:

Det som har vært ulempen, når vi skal skaffe brukererfaringer, i forbindelse med musikklokaler, øvingslokaler, så er det det at vi [sic] ser at lokalene er ikke egnet. Mange lokaler er ikke egnet og tilrettelagt for bruken. Det er for lite, for lavt under taket, for dårlig akustikk, lysforhold og som ikke er gode.

Men når du spør brukerne så er de fornøyde.

Da handler det mange ganger om at de.. det er et lokale som har plass til de, selv om de sitter for tett kanskje, lokalet har gjerne et lite lager der de kan ha det mest nødvendige, og det har gjerne et tekjøkken, der du kan ha kaffe i pausen, at det er et lokale som er gratis eller har lav leie. Spesielt det at det er gratis er viktig. Også har du det med at det er et lokale som er tilgjengelig. At du kan bruke det hver uke på fast basis. Det er tilgjengelig også i helgene. Lett ankomst.

Så mange andre ting rundt det, kan veie opp, og ha større betydning for at de svarer at de er fornøyde, enn at det faktisk kvalitativt oppfyller kriteriene. (Informant 1)

En annen informant ordlegger seg slik:

Stor sannsynlighet for at det er basiskriteriene, altså, er det nok plass i rommet til alle oss, eller er det for stort rom, sånne ting som egentlig ikke har noe med akustikk å gjøre for eksempel, som styrer svarene på spørsmålene om tilfredshet. Folk er egentlig fornøyde bare de har et sted å være. (Informant 2)

Den tredje sier:

[Det er] mange som svarer at: de er jo dette vi har. Og det er egentlig et veldig godt svar i realismens navn. (Informant 3)

Og senere:

Jeg syns de spørsmålene som står i tabellen med brukererfaringene, hvor godt fornøyd de er sånn og sånn, de er veldig åpne. Jeg er redd for at de egentlig ikke gir så mye data. Men jeg har ikke noe klar ide om hvordan det skulle vært, blir litt bingo hvor folk krysser av. (Informant 3)

Vi spurte så om informantene kunne reflektere mer rundt hva dette skyldes, altså at brukerne sier de er fornøyde, selv om **kartleggerne opplever at lokalene ikke er egnet**.

Informant 3 sier at det kan skyldes at brukerne ofte har vært i de samme lokalene over mange år, og at det dermed er det de er vant med. Videre kan det være, som nevnt over, at det er det eneste lokalet som er tilgjengelig. En annen grunn, ifølge informanten, kan være at det ville blitt for lang reisevei å dra til et bedre egnet lokale. Hen ordlegger seg til slutt slik:

Mange har nok svart ganske positivt fordi de de vet at de ikke har eller vil få noe annet.

Videre snakker informanten om at mange brukere opplever det som veldig energi- og tidkrevende å prøve å gjøre noe med situasjonen, i så stor grad at man ikke «orker å ønske seg noe bedre».

Den første informanten sier at hen opplever at brukerne har vært takknemlige for å i det hele tatt ha lokaler, og at det spesielt før var lite **kunnskap** om hvordan f.eks. musikklokaler *burde* være. Hen referer til at

standarden for musikklokaler først kom i 2014, og at hen opplever at det har blitt mer kunnskap, og at folk har blitt mer opplyste om hva som kreves generelt. Likevel sier hen:

Men brukerne har ofte ikke gjort erfaringer med hvordan det er å være i et godt lokale. De har ikke sammenligningsgrunnlag. (Informant 1)

Alle informantene sier at det har blitt mer kunnskap over tid, og at det å spre kunnskap er en viktig jobb for både lokale og regionale musikk- og kulturråd. Informant 2 sier f.eks. at det er viktig at hen, som representant for det regionale rådet er rundt i kommunene for å kartlegge, se, og bidra med informasjon, slik at hen er med på å skape oppmerksomhet om det. Hen forteller at når hen er ute i kommunene som kartlegger, så blir det økt søkelys på forholdene i lokalene, og trekker frem at når dette gjøres over hele landet, gjennom Kulturalliansens kartlegging, så blir det mye fokus og bevissthet til sammen. Hen sier til slutt at brukerne må utdannes, og det må settes enda mer fokus på temaet for at det skal bli prioritert.

I tillegg til kunnskap om hvordan kulturlokaler *bør* være trekker den informant 3 frem at det er viktig med mer kunnskap om hva som kan *gjøres* i det lokalet de allerede er i for å gjøre det bedre. Hen mener at det ofte krever at brukerne må få hjelp til å få denne kunnskapen, og at noen steder er det ikke så mye som skal til for å få det bedre. På spørsmål om det er f.eks. det regionale musikk- eller kulturrådet sin oppgave, sier hen at det er begrenset hva man rekker når man har få ansattressurser. Hen foreslår også at flere brukere burde ha kunnskap til tilskuddsordningene som kan søkes for å tilpasse/oppgradere lokalene sine, og nevner Kulturrom som eksempel.

Vi spurte også informantene om hva de opplevde som de **største utfordringene med lokalene**, i og med at deres inntrykk var at mange lokaler ikke var egnet for bruken.

Informant 3 sier at nesten alle brukerne nevner at de har dårlige, eller ikke-eksisterende, lagerforhold. Hen sier også:

[jeg] Har også inntrykk av at mange janitsjarkorps, som mange steder begynner å bli store, kanskje 60 personer, men det er veldig veldig få som har et lokale som er stort nok i volum i henhold til de standardene som musikkrådet har satt opp, rett og slett ved at de ikke finnes. Eller at kommunen har kulturhus som oppfyller kriteriene, men der kan de ikke øve fast, for salen må brukes til kulturhusets egne ting, f.eks. kino.

Korpsenes øvingsforhold ble også tatt opp av informant 2. Hen sier at det er vanskelig å få til gode, egnete og innbydende lokaler for korps. Hen ble spurt hvorfor det er så spesielt med korpsene, og svarte da at korpsene tar ganske stor plass i seg selv, og hvis man følger standardene utarbeidet av Norges musikkråd skal det være ganske mye plass per musikant. Videre sier informanten at det kan også være for lite demping i lokalet, slik at lyden blir veldig kraftig. Ikke nødvendigvis så kraftig at det blir farlig, men det er ofte ubehagelig for de som er i rommet, og det gjør at samspill blir nesten umulig.

Informant 2 nevner også at ulike kulturuttrykk ofte har veldig ulike, og av og til, motsigende, behov for lokaler. Dette tas også opp av informant nummer tre som ordlegger seg slik:

[Det er] Veldig vanskelig å bygge lokaler som passer til hele kulturfrivilligheten, på grunn av helt ulike behov, for eksempel lydsterkt/lydsvakt. Vanskelig å kombinere i ett lokale. Også dyrt å justere fra bruk til bruk. For eksempel er mange kirker tipp topp for kor å synge i, kan sikkert øve der og, men det finnes ikke lagerrom, eller det er veldig upraktisk. Og nå med dyrere strøm, har man ikke råd til å fyre opp.

Hvis man så skal rette fokus på hva som kan gjøres for å *bedre* situasjonen, kan vi oppsummere at i noen lokaler er det relativt enkle grep som kan gjøre situasjonen bedre, mens hvis man skal bygge nytt, eller ombygge/pusse opp så er det krevende når «hele» kulturfrivilligheten skal inn i samme hus for å få sine behov dekket. Når det gjelder det siste punktet så sier også den informant 1 at de i det regionale rådet jobber strategisk for å løfte frem med behovene til kulturfrivilligheten når kommunene uansett skal bygge eller rehabilitere. Det trekkes også frem av andre at det er viktig å komme inn tidlig i byggeprosessen. Informant 2 ordlegger seg slik:

Vi jobber også mye, hvis man skal ha et resultat, hvis det skal bli bedre, hvis de nye bygga skal være bedre, den kontakten vi da knytter med kommunene er veldig viktig. Det er ikke sikkert de vet om oss i utgangspunktet. På den måten er kartleggingen forferdelig viktig. For at vi skal komme og vise frem standarden for akustikk. Ingen som tvinger en byggherre til å bruke standardene. De må ønske å lage et rom med en god akustikk.

Videre trekker alle informantene frem at bevisstgjøring, og mer kunnskap, kan bidra til at frivilligheten bevilges midler og ressurser til å bedre lokalene de allerede er i. Informant 1 trekker også frem at kartleggingen har vært viktig for å identifisere lokalene, men at neste steg er å finne ut om det er «riktige folk på riktig sted», eller om det kan finnes andre lokaler som er bedre egnet man kan bytte seg til, eller er det egnede lokaler som kan gjøres tilgjengelige. Hen trekker også frem de praktiske utfordringene med tilgjengeliggjøring f.eks. av skoler på kveldstid. Det krever også tid og ressurser å få på plass passende bookingsystemer, opplåsing/låsing osv. Som representant for det regionale leddet er hen også opptatt av at fylkeskommunen også kan hjelpe til med å f.eks. lage retningslinjer for de fylkeseide byggene.

6. Oppsummering

Denne rapporten, og kartleggingen den er basert på, sprang ut fra et behov for å få en oversikt over hvilke lokaler som brukes av kulturfrivilligheten, og i hvilken grad de er egnet for bruken. Både kvalitativ forskning (spesielt Miland, 2022), og erfaringer fra de som arbeider tett på kulturfrivilligheten, har pekt på at det er stor variasjon i hvorvidt lokalene som brukes av kulturfrivilligheten er egnet for det kulturuttrykket det brukes til. I denne rapporten har vi mulighet til å gi et bredere og mer nyansert bilde, basert på systematisert kunnskap om 1442 brukere fra i alt 63 kommuner.

Vi har sett på tilstanden til, og bruken av, i alt 771 hus med tilhørende 1048 rom, og de 1442 brukerne av dem. For det første finner vi at kulturfrivilligheten i størst grad bruker samfunnshus/grendehus, kirker og skoler. Husene er ofte relativt gamle, bygd på slutten av 1950-tallet. Det kan medføre en del vedlikeholdsbehov. Det er i størst grad kommunene som eier byggene som blir brukt av kulturfrivilligheten, og dermed disse som har ansvar for oppgradering. 27 % av byggene eies av lag og foreninger, som ifølge Kulturalliansen har begrenset mulighet til å skaffe ressurser og tid til å utføre vedlikeholdsarbeid. Ser vi nærmere på rommene som blir brukt, ser vi at disse i størst grad fylles av mindre grupper, dvs. under 40 deltagere. Omtrent halvparten av rommene, har registrert lagringsmulighet. Lagermuligheter er spesielt viktig for de som utøver kultur som krever f.eks. store instrumenter eller kulisser som kan være vanskelig å forflytte. Også størrelsen på et rom er viktig for kulturutøvelse. Ved å bruke Norsk musikkråds formel for å oppfylle standarden for ulike typer musikk med tanke på lydforhold, fant vi at 40 % av korpene øver i lokaler som er mer enn en tredels gymsal for liten. Funnet forutsetter at antall deltakere per aktivitet og antall m³ er korrekt oppgitt i kartleggingen. Vi ser også at over 40 % av korene øver i for store eller for små lokaler, ut ifra norsk standard. Igjen forbeholdt at innrapporterte tall er korrekte.

Rommene som brukes av kulturfrivilligheten er i varierende grad universelt utformet. Her er det noe metodisk usikkerhet knyttet til besvarelsene siden vi ikke har oversikt over om alle har besvart spørsmålet eller ikke, og dermed ikke kan slå fast hvor mange som *ikke* har f.eks. HCWC i nærheten. Dette er med andre ord et tema som bør undersøkes nærmere.

Vi fant at korpene stort sett øvde på skoler, mens korene øvde mest i både kirker og andre lokaler. De fleste øver en gang i uken eller mindre, men omtrent 10 % av korene og korpene øver mer enn dette.

Selv om kartleggingen har pekt på en del bekymringsverdige forhold, ser vi at brukerne selv er godt fornøyde med både tilgangen på lokaler, lydforholdene, ventilasjon/varme, lysforhold og lagerforhold – kort sagt alle faktorene som de ble bedt om å oppgi sitt nivå av tilfredshet på. Bildet nyanseres likevel noe når vi ser på de kvalitative tekstsvarene som er gitt, og når vi snakker med de som har kartlagt mange av lokalene. Av kartleggerne får vi inntrykk av at kulturfrivilligheten kan være så fornøyd med at de har tilgang på et lokale, og er så redd for å miste det, at de svarer at de er fornøyd uavhengig av egnetheten på rommet.

Noen kartleggere kaller det også «litt bingo», altså i betydningen «litt tilfeldig», hva brukerne har svart. De positive resultatene kan også henge sammen med at når brukerne blir spurt om å beskrive hva som fungerer godt så nevner de ofte forhold som kartleggingen ikke fanger opp, f.eks. størrelse, i betydningen at det er fysisk plass nok til alle medlemmene, og/eller det ukonkrete ved et rom – nemlig sjelen, stemningen, estetikken og hyggen knyttet til lokalet.

Kartleggerne trekker frem behovet for bevisstgjøring og økt kunnskap om kulturlokaler. Det kan vi som forskere stille oss bak. Kartleggingen har bidratt til å øke kunnskapen om situasjonen i lokaler som brukes av kulturfrivilligheten, og databasen vil bare vokse, og gi et enda tydeligere bilde, jo flere kommuner som kartlegges. Likevel er det noen utbedringsmuligheter for kartleggingen vi har pekt på i denne rapporten. Og til sist er det viktig å minne om det som ikke blir kartlagt – hvem er det som ikke bruker kulturlokalene og hvem er det som ikke *får* bruke kulturlokalene?

Videre kan det være nyttig å koble databasen til andre databaser som kartlegger lokaler, herunder Anleggsregistret, Kulturdepartementets oversikt over idrettsanlegg, kulturbygg og friluftslivsanlegg. Anleggsregistret samler f.eks. informasjon om byggeår, størrelse og år for siste oppgradering. Her vil det også være nyttig å benytte seg av organisasjonsnummer for å kunne sammenligne lokaler på tvers av databaser.

Som Kulturalliansen selv nevner, er det mangel på gode kategoriseringer av kulturlokaler, og videre kriterier for hva som er gode kulturlokaler, eller hva som trengs for at de skal bli det. Kunne man tenke seg et system som vurderte lokalene ut fra en poengscore, slik som vi i Telemarksforskning gjør i Norsk idrettsindeks¹⁶? Selvfølgelig må det tilpasses bruken. Som vi har vist i denne rapporten kan det være egenskaper ved rom som gjør det egnet for en type bruk, men helt uegnet for andre typer bruk. Til sist, vil vi føye til at selv om kartleggingen er omfattende slik den er, ville det kunne være nyttig å samle inn data om leiepris, for å kunne si noe om den reelle tilgangen på kulturlokaler.

¹⁶ <https://idrettsindeks.no/rapport/11/1/2/6>

7. Litteratur

Arbeidsplassforskriften. (2011). *Forskrift om utforming og innretning av arbeidsplasser, arbeidslokaler og innkvartering* (FOR-2011-12-06-1356). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-12-06-1356>

Forskrift om helse og miljø i barnehager, skoler og skolefritidsordninger. (2023). FOR-2023-03-28-449. Lovdata: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2023-03-28-449>

Henningsen, E., Håkonsen, L., & Løyland, K. (2017). From institutions to events – structural change in Norwegian local cultural policy. *International Journal of Cultural Policy*, 23:3, s. 352-371, DOI: 10.1080/10286632.2015.1056174

Likestillings- og diskrimineringsloven. (2017). *Lov om likestilling og forbud mot diskriminering* (LOV-2017-06-16-51). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51>

Meld. St. 18 (2020-2021). Oppleve, skape, dele – Kunst og kultur for, med og av barn og unge. Kulturdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-18-20202021/id2839455/>

Meld. St. 8 (2018-2019). Kulturens kraft – Kulturpolitikk for framtida. Kulturdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-8-20182019/id2620206/>

Miland, K.P. (2022). *Er det rom for kultur i norske kommuner?*. TF-notat nr 8/2022. Bø: Telemarksforsking.

Miland, K.P., & Kleppe, B. (2022). *Kommunal kultursektor 2022: Organisering, prioritering og planlegging*. TF-rapport nr. 707. Bø: Telemarksforsking.

Storm, H. N. (2022). From Bilbao to Bodø: how cultural flagships are transforming local cultural life. *Journal of Cultural Economics*, 46, s. 46:723–746. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10824-021-09436-1>

